

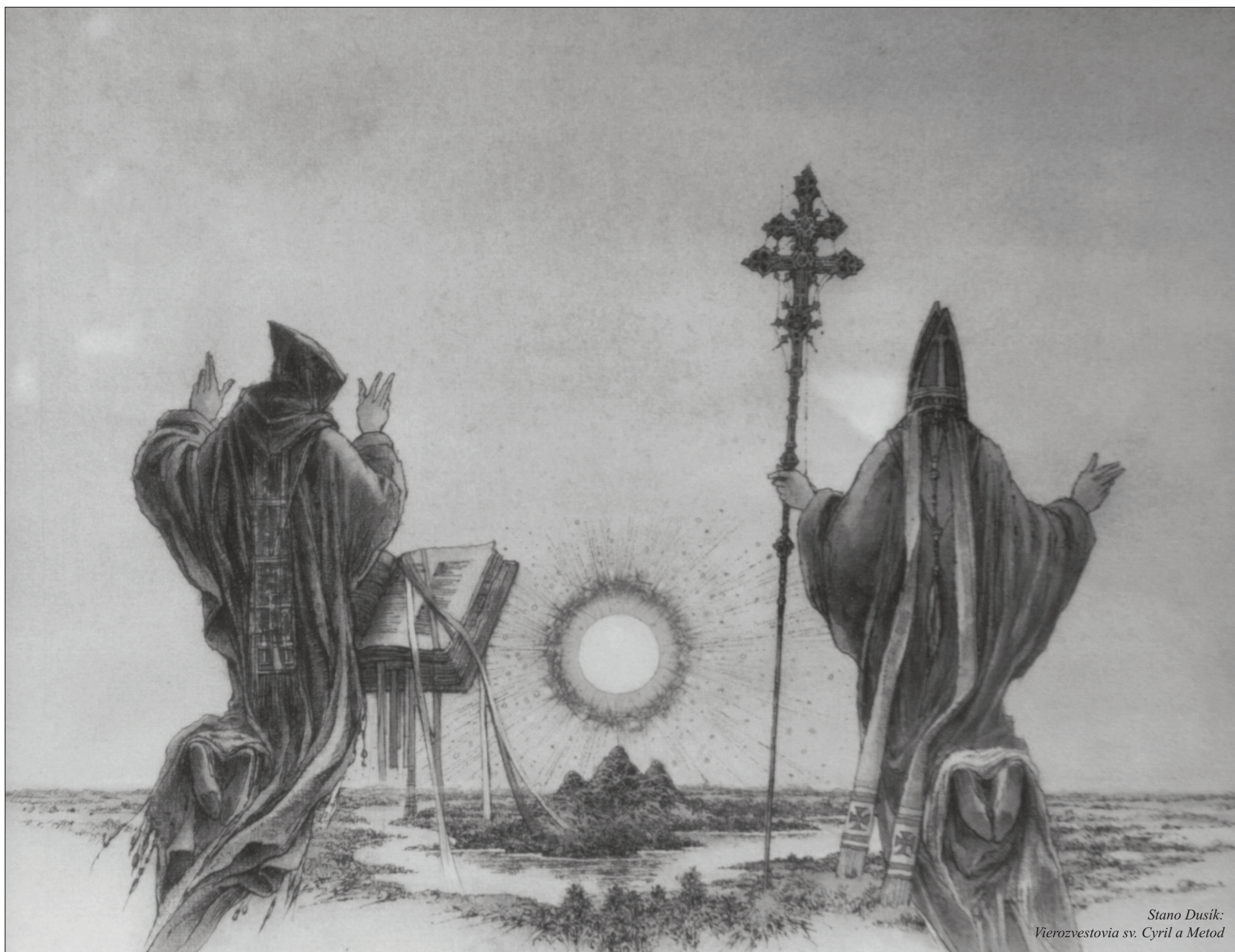
KULTÚRA

ROČNÍK XXV. – č. 8

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

20. APRÍLA 2022

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: teodor.krizka@gmail.com • Cena 1,90 €

Stano Dusík:
Vierozvestovia sv. Cyril a Metod

Nijaká vojna nie je ďaleko,
ľudia k nej chodia ako po mlieko,
v potravinách však od úžasu stuhli,
predávajú v nich miesto chleba truhly.

Vojna je blízko, iba za rohom,
ba ešte bližšie – v srdci úbohom,
tam sa vždy strieľa skôr, než na hranici
prikážu páliť spupní panovníci.

Božie bozky

TEODOR KRIŽKA

O vaše vojny nemám záujem,
do celkom iných bojov rukujem,
na fronty, kde sa ožívujú trosky,
kde kvitnú kvety ako Božie bozky.

Boh chodieval si ku mne po mlieko,
nemá to vôbec ďaleko,
a je to krásne na zúfanie,
keď po brade mu tečie zo žufane.

Priznám sa, z ostatkov síl píšem tento stĺpček. Ani neviem, komu. Už mesiac plačiem spolu s ukrajinským národom. Plačiem zakrvavenými očami vlastne nad nami i nad vlastnou bezmocnosťou, a plačiem i nad tými, ktorí majú zatvrdnuté srdcia.

Neveril som, že sa môžem dočkať chvíle, keď na Slavíne budú "na pokojnom zhoromažení" hulákať boľševici s nenávisťou voči obetiam v mene agresora. Nemôžem uveriť, že na 1. mája zvoláva demonštráciu politik, ktorého pravdivé články som v Kultúre publikoval. Že vidí budúcnosť slovenského národa v spoločenstve režimu, ktorý sa uzavrel pred celým svetom do falošnej bubliny nacizmu.

Nedávno ruská agentúra

ónmi utečencov a s mŕtvymi v Buči alebo Mariupole.

Nedávno som videl video pätnásťročného dievčatka, dcéry protestantského pastora z Mariupola, Al'ony Zagreba, ktorá dva týždne snímala z okna udalosti na mobil. Vznikol tak denník ako svedectvo z predpekla. Na zázname vidno, ako rodičia dievčaťa idú na dvor a roztápajú sneh, aby sa mali čoho napiť, zatiaľ čo rakety rúcajú susedný dom a na ďalšom horí šesť poschodí.

Nechcem, aby sa niečo podobné udialo u nás. Kolaborácia s ruským nacizmom nás nezachráni. Ak by sme sa aj zázrakom vyhli podobným hrôzám, nevyhli by sme sa vnútornému občianskemu konfliktu na spôsob občianskej vojny v auguste 1944 a následnému exodu. Lebo nedá sa

Šoky 2

TEODOR KRIŽKA

uverejnila dva materiály, ktorá v skratke poukazuje na podstatu putinovského režimu. V jednom definuje potrebu vymazať pojem Ukrajina i ukrajinský jazyk z dejín. Druhý napísal bývalý ruský prezident Dmitrij Medvedev, keď rozmieňa predstavu Alexandra Dugina, filozofa euroázijstva, na drobné. Skratka, podľa ruských predstáv má dôjsť k spojeniu Európy a Ázie od Lisabonu po Vladivostok na špecifický spôsob - pomocou obsadenia Európy ruskými vojskami a jej prevýchovy podobne ako na Ukrajine. Nuž hovorte si, čo chcete, fanatici, ktorí nevidíte rozdiel medzi putinovskou diktatúrou a veľkou ruskou kultúrou. Už takmer pol storočia som rusista a skutočnú ruskú kultúru milujem. Práve preto viem, ako vznikala. Rodila sa v utrpení, neraz na popraviske - ako napr. v prípade Fiodora Michajloviča Dostojevského, omilosteného minútu pred popravou. Kým však cári bývali k literátom blahosklonní, boľševická luza ich bez milosti likvidovala tak, že dodnes nepoznáme miesta ich odpočinku.

Preto nepoznám väčší cynizmus, ak niekto ospravedlňuje zločiny Putina práve ruskou literatúrou a ruským myslením. Keby žili Solovjev, Florenskij, Berďajev, Il'jin - do jedného by znova stáli pred súdom, alebo by boli nútení odísť do zahraničia, ako to robia súčasní umelci. Veď v Rusku polícia nedávno zatkla mladíka, ktorý sa na Červenom námestí postavil s knihou Leva Nikolajeviča Tolstého Vojna a mier v ruke. V Rusku je slovo vojna zakázané. Rusko predsa na Ukrajine uskutočňuje "špeciálnu vojenskú operáciu".

Kladiem si otázku, kto sú to za ľudí, ktorí nemajú súcit s mili-

vojsť do Lisabonu ako osloboditeľ podľa krvavého plánu Putina..

Starý stalinský plán sa v inovovanej podobe opakuje pred našimi očami. Len sa neopiera o blúznivých komunistov na Západe, ale o európskych konzervatívcoch. Tí akoby chodili do Moskvy na školenia. Šúchajú rukami v nádeji, že putinovské vojská prevalcujú európsky liberalizmus a na druhý deň navôkol zavládne konzervatívna morálka. Akoby sa morálka rodila pod pásmi tankov a pred hlavňami moslimských fanatikov Ramzana Kadyrova, ktorých ideológ euroázijstva Alexander Dugin nazýva "pravými Rusmi".

Nie, páni, takto si nepredstavujem ani konzervativizmus, ani slovenskú vzájomnosť, ktorú kágebák Putin vojnou proti bratskému krajinskému národu skompromitoval raz navždy.

Rusko sa odsúdilo na úlohu ďalšej Severnej Kórey. Každý, komu sa takýto modol existencie, nezávislej od väčšiny národov na planéte, odporúčam pobaliť si kufríky a ísť si užívať blaho putinovského svetonázoru, posväteného metafyzickou predstavou patriarchu Kirilla. Len pre zmlovanie Božie všetkých prosím, nežeňte slovenský národ do občianskej vojny a nevyháňajte vlastných bratov z vlasti. Tí naozaj nepobežia do Ruska, ale na Západ, ako už toľkokrát v dejinách, naposledy dvakrát práve pred ruskými tankami.

Radšej sa poctivo učte chápať, že ruská kultúra sa storočia rodí v zápase s mocou, jedno či monarchickou, či boľševickou, či kágebácko-oligarchickou. Počúvajte a čítajte múdru ruskú inteligenciu, hoci Novuju gazetę Dmitrija Muratova, nositeľa Nobelov ceny mieru, ktorého nedávno vo vlaku putinovskí agenti oblali červenou acetónovou farbou.

Rozlúčka s Mons. Jozefom Tóthom

Jozef Tóth sa narodil 20. marca 1925 v Haniske pri Košiciach v harmonickom prostredí poézie, viery a chudoby. Rodičia Michal a Alžbeta si poctivou prácou na roli dorábali denný chlieb. Jozef mal jednu sestru, ktorá zomrela v útlom veku a brata, ktorý ho tiež predišiel na večnosť. Základná škola vysokej úrovne v rodisku bola základným kameňom, na ktorom staval svoje gymnaziálne štúdiá (1938) v Košiciach, kde v roku 1946 maturoval. Pred skončením štúdiá v rokoch druhej svetovej vojny (1944 - 1945) mu akonarkovanému vojakovi, pritom pacifistovi, hrozil trest smrti, ktorému len zázračne unikol. To ho poznačilo na celý život.

Fascinovaný evanjeliom a starozákonnými prorokmi a poučený biedou povojnového sveta sa rozhodol študovať posvätnú teológiu (1946). Dva roky navštevoval Vysokú školu bohosloveckú v Košiciach a dva roky Katolícku bohosloveckú fakultu

Slovenskej univerzity v Bratislave. Na tieto časy mal veľmi pekné spomienky a neskôr často spomínal na priateľský vzťah so svojim profesorom ThDr. Antonom Harčarom, s ktorým udržiaval čulé kontakty až do jeho smrti. S úspechom absorboval najmä diela svetových dogmatikov (Lercher, Tanquerey) vo vtedy zaužívannej latinčine. Keď krajinu zasiahol politický mor komunizmu, dotkol sa aj jeho. V roku 1950 ho internovali do vojenských táborov nútených prác - PTP v Čechách. Podľa jeho slov to bola „čierna Sorbona, univerzita, kde bol výkvet inteligencie a charakterných ľudí celého Československa“. Vrátil sa po vyše troch rokoch ako politicky nespoľahlivý. Počas budovania reálneho socializmu pracoval ako obchodný zástupca v š.p. Veľkoobchod Košice a inde. Naposledy ako korektor vo Východoslovenských tlačiarňach š.p. Košice. Sviatostné manželstvo uzavrel s Annou rodenou Borovskou. Boh im požehnal dcéru Luciu

a syna Michala. Ordinovaný na kňaza bol neverejne 23. februára 1969 v Košiciach. Jeho svätiteľom bol otec biskup Dominik Kaľata SJ. V tom istom roku bol začlenený do Spoločenstva učeníkov Nazaretského. Dvadsať rokov pripravoval v katakombálnej Gréckokatolíckej cirkvi adeptov na kňazstvo. Namiesto konkrétnej farnosti dostal od Cirkvi delikátnu úlohu. Z poverenia vtedajšieho ordinára prešovskej eparchie Mons. Jána Hirku formoval budúcich kňazov v podmienkach osobného rizika zo strany náboženstvu neprajného systému. K tomuto obdobiu sa viažu aj moje prvé spomienky na nebohého o. Jozefa. Spomienky na okamihy a udalosti, ktoré patria k mojim nezabudnuteľným zážitkom z vnímania spoločenstva kňazov tajnej cirkvi.

V roku 1990 bol pri zakladaní vtedajšej Gréckokatolíckej bohosloveckej fakulty UPJŠ so sídlom v Prešove. Na fakulte ako prvý získal titul magister (Mgr.),

Prosba k priaznivcom Kultúry

Najľahšia forma podpory nášho časopisu je predplatné,
z ktorého príjem je predsa len o málo väčší
ako zo stánkového predaja.

Predplatiť Kultúru si môžete jednoducho
na e-maile: Ganisinova.Renata@slposta.sk

Nepoľavujte v ušľachtilom úsilí,
prispejte na číslo účtu Kultúry
v Slovenskej sporiteľni

IBAN

SK69090000000000170427664

na ktorý pre nepriazeň spoločensko-politickej situácie musel čakať štyridsať rokov. Na novozaloženej fakulte sa významne podieľal pri jej etablovaní do systému univerzitného vzdelávania a života. Ako teológ, osvedčený životnou praxou, prednášal a bol aj prodekanom a vedúcim katedry dogmaticko-morálnej teológie. O. Jozef Tóth stelesňoval v sebe to najuľachtiliejšie, čo môže pedagóg vlastniť, prirodzenú dobrotu zviazanú s vedou, v jeho prípade vedou o Bohu. A to všetko umocnené neopakovateľným štýlom prednášania, na ktorý dodnes spomínajú jeho študenti.

Od roku 1995 žil na superaktívnom odpočinku v Košiciach. Do jeho bytu na Ulici Československej armády za ním chodilo množstvo návšteví. Niektorí po radu, iní pravidelne na sv. spoveď a ďalší pre blaho stretnutia s dobrotou srdca a prezieravou múdrosťou. V tom čase sa mu podarilo dokončiť originálne básnické dielo s názvom Žalmy na rozhraní tisícročí, kde na pozadí myšlienkového obsahu biblických žalmov zostavil vlastné básne-žalmy. Do povedomia literárnej obce sa dostal vydaním súborného diela v dvoch zväzkoch (Poézia a Próza) pod editorstvom spirituálneho básnika Teodora Križku. Podľa literárnych kritikov Jozef Tóth svojim básnickým naturelom nemá v slovenskej poézii pendant ani časovú paralelu.

Roku 1992 mu pápež Ján Pavol II. udelil titul Monsiňor. Pri príležitosti osláv 130. výročia od vzniku Teologickej akadémie v Prešove dostal prestížne akademické ocenenie Dr. honoris causa za prínos v teologickej vede, kresťansky orientovanej literatúre a kultúrno-umelecký prínos pre celú spoločnosť. V pokore prijal aj ďalšie významné ocenenia za rozvoj kresťanskej kultúry.

Takmer do posledných dní si zachoval bystrosť ducha a povznesené videnie svojho života ako orol. Svoju dušu odovzdal Stvoriteľovi zaopatrený sviatosťami na Kvetnú nedeľu 10. apríla 2022 v prešovskej nemocnici vo veku požeňnaných 97 rokov.

Vyprosujeme nebohému modlitbou

„Blažený pokoj a večnú pamiatku“!

Na záver fragment z jeho vlastnej básne:

*Nie, neprišli sme na pohreb,
lež na dožinky
a na vinobranie.
Život je len úžas
z ruky Boha.
Nalej nám tokajské
pri jeho odchode k Tebe,
Pane, Pane. (2005)*

Pohrebné obrady za dušu zosnulého vykonal prešovský gréckokatolícky arcibiskup metropolitá Ján Babjak SJ spolu s Mons. Marekom Forgáčom, košickým pomocným biskupom. Telesné ostatky nebohého boli uložené na miestnom cintoríne v Haniske.

MICHAL HOSPODÁR
Chrám v Haniske 13. apríla 2022

Mons. Jozef Tóth v rozhovore s Teodorom Križkom v Košiciach

TEODOR KRIŽKA

Múr nárekov

Bútl'ová vřba noci, stena plaču,
pregl'ga moje slzy, pieseň vtáču,
tá jama ako ovisnuté plecía
úžasu, v ktorom horí božia svieca.

Hovorím dlho, taram do plameňa,
vo vlastnom temne takmer po ramená,
tma vyl'úva ma, svetlo ma však zhltné,
kým opäť zaspím ako tóny v lutne.

Kotúl'ajú sa slzy stenou tváre,
netuším, kto si hráva na citare,
no je to niekto láskavý a milý,
keď zadarmo mi vracia toľko sily.

V bútl'avej vřbe hniezdim ako sova,
do steny plaču báseň si ma schová,
tá stena nikdy nie je prosieb sýta,
vietor a dážd', i Boh si ich v nej číta.

V štrbinách medzi kameňmi spia lesy,
vietor a dážd', i Boh v nich listuje si,
azda aj v lístkoch, na ktoré som písal
trasl'avou rukou básne ako misál.

Do steny tváre, do štrbiny vrások
ukladám slová, ale Boh má náskok,
číta ich skôr, než ich tam azda vložím,
zrakom, vždy nadčasovým, božím.

V štrbinách steny plaču, v mojej tvári
listuje večnosť ako v kalendári,
po lístku lístok trhá na franforce,
svitá a ovce vyšli na úbočie.

Niekde tam medzi nimi väzí svetlá nota,
Pán Boh už pasie nášho brata Tótha,
túli ho k sebe, modlím sa s ním Zdravas,
a Jožko Tóth tam oroduje za nás...

V huriavku sveta čože smie byť viac
než výkrik nášho ticha na mesiac,
a ja tu s vami svoje ticho vyjem,
to ticho, čo sa skladá na rekviem.

Neplačem, to len nádej vo mne mieša
lútostné slzy do vd'ačného verša,
že žil som v čase tvojho svedectva
aj nevedomky, dávno, od detstva.

Prvým držiteľom moci na povojnovom Slovensku bol tzv. národný front. V jeho rámci si dve vládnuce zložky – Komunistická strana Slovenska (KSS) a Demokratická strana (DS) – na princípe 50/50 rozdelili politické pozície. Prakticky to znamenalo, že polovicu poslancov v národnom zhromaždení, polovicu členov v Slovenskej národnej rade, jednu polovicu povereníkov v Zbore povereníkov... obsadili komunisti a druhú polovicu prívrženci Demokratickej strany. Tento stav pretrvával až do mája 1946, keď sa konali všeobecné voľby. Po voľbách malo dôjsť k rozdeleniu mocenských pozícií podľa volebných výsledkov.

Výsledky dopadli tak, že komunisti dostali 30,4 % hlasov, demokrati 62 % hlasov a dve menšie strany – Strana slobody a Strana práce – dohromady 6,8 % hlasov. Preložené do praktickej politiky to znamenalo, že si moc medzi sebou rozdelia iba dve najsilnejšie politické strany, komunisti a demokrati.

Voľby v máji 1946 boli pre našich komunistov trpkou a nečakanou lekciou. Volebná porážka znamenala, že sa budú musieť uskromniť s oveľa menším podielom na moci, než si nadelili v Banskej Bystrici a v Košiciach.

Volebné výsledky diktovali, aby v stočlennej SNR mali demokrati 62 zástupcov, komunisti 31, Strana slobody 4 a Strana práce 3. V 15-člennom Zbore povereníkov (13 povereníctiev plus predseda a podpredseda Zboru) si mali deliť funkcie len demokrati a komunisti, pričom sa demokratom mali dostať dve tretiny miest (vrátane predsedu Zboru povereníkov) a komunistom jedna tretina (vrátane podpredsedu). Strana slobody a Strana práce nedosiahli predpísanú kvótu voľičskej podpory, ktorá by ich oprávňovala na zastúpenie v Zbore povereníkov. Priam revolučnú zmenu sa mali urobiť v okresných národných výboroch, kde Demokratická strana mala dosadiť predsedov v 76 okresoch a KSS iba v štyroch (Brezno nad Hronom, Rožňava, Svidník a Revúca).

Do situácie vstúpil však aj ďalší dôležitý faktor. Podľa dohody medzi katolíkmi a evanjelikmi z 30. marca 1946 (lepšie známej pod menom „Aprílová dohoda“), pri obsadzovaní vedúcich postavení v politických, hospodárskych a záujmových organizáciách sa mal uplatňovať pomer 2:1, alebo 7:3 – v prospech katolíkov.

Tak to malo byť podľa demokratických pravidiel politickej hry. Ale v „ľudovej“ demokracii pravidlá hry písali komunisti. A nielenže ich písali, ale ich aj ľubovielne prepisovali, podľa toho, ako to vyhovovalo ich záujmom. Po voľbách v roku 1946 komunisti odmietali ustúpiť z pozícií moci, najmä keď išlo o politicky dôležité a vplyvné postavenia.

Ukázalo sa to veľmi názorne koncom júla 1946, keď sa začali rokovania Slovenského národného frontu o obsadení pozícií v Slovenskej národnej rade. Komunisti vyčítali demokratom, že ten alebo onen kandidát nemá bezúhonnú politickú minulosť. Vo väčšine prípadov išlo o katolíkov a vo väčšine prípadov komunisti presadili svoje požiadavky a námietky. Podpredseda Slovenskej národnej rady (SNR) a člen užšieho predsedníctva Demokratickej strany Andrej Cvinček, ktorý bol neoficiálnym vodcom a hovorcom katolíckeho krídla Demokratickej strany, sa takto

sťažoval predsedovi SNR Dr. Jozefovi Lettrichovi (v liste z 22. júla 1946):

„Prichádzajú mi protesty zo stránky nášho katolíckeho voličstva proti oblastným kandidáciám do SNR, zostaveným zväčša činiteľmi, ktorí úzkostlivo strážia nad tým, aby katolícke voličstvo v DS neprišlo k slovu. Tieto protesty isteže sa zosilnia a môžu mať pre ďalší vývoj udalostí v našej strane neželateľný následok, ak sa katolícke voličstvo dozvie, že jeho vplyv bol znemožnený aj v užšom predsedníctve ohľadom zostavenia kandidatúry do SNR a na povereníctva – a mňa bude právom brať na zod-

povednosť, prečo som to pripustil. Ako jeden z činiteľov, ktorý medzi katolíckym voličstvom vysvetľoval našu vnútornú dohodu medzi katolíckou a evanjelickou zlozkou, dovoľujem si úctivo na tieto veci Tvoju Vysokú Slovnosť upozorniť.“

V Cvinčekovom liste spomínané užšie predsedníctvo Demokratickej strany, po voľbách 1946 pozostávalo z týchto šiestich členov: Jozef Lettrich, Ján Ursíny, Fedor Hodža (evanjelici), Andrej Cvinček, Miloš Bugár a Ján Kempný (katolíci), teda nie pomer 7:3, ani 2:1, ale 1:1.

Tvrdo a urputne prebiehalidebaty a rokovania o obsadenie miest v Zbore povereníkov. Na prvom stretnutí demokrati trvali na tom, že ako víťazná strana majú nárok na predsedu Zboru povereníkov a na obsadenie deviatich povereníctiev vrátane štyroch kľúčových (vnútro, pôdohospodárstvo, školstvo a financie). Dve z týchto povereníctiev (školstvo a vnútro) mali v rukách komunisti, ktorí sa nijako nechceli dať z vystlaného hniezda vytlačiť.

Rokovania sa vliekli tri týždne. Komunisti boli neústupní, agresívni a sebavedomí. Obviňovali demokratov, že vyhrali voľby hlasmi ľudákov a čiernej reakcie a vyhrážali sa im, že pražská vláda schváli len taký Zbor povereníkov, ktorý bude mať dôveru pokrokovej verejnosti v Česku a revolučných síl na Slovensku.

Demokrati boli takmer celý čas v defenzíve a boli nútení robiť jeden ústupok za druhým. Najprv pripustili, že predsedom Zboru povereníkov bude komunist (pretože „predsedom SNR je demokrat“). Ustúpili aj v prípade obsadenia povereníctva vnútra (ktoré mal viesť obojstranne prijateľný bezpartajný „kompromisný kandidát“). Pod tlakom katolíckeho krídla veľmi však nastojili na tom, aby Povereníctvo školstva a osvetu viedol príslušník Demokratickej strany.

Pod správu povereníctva školstva nepatrilo totiž len školstvo, ale aj kultúra a náboženské záležitosti. Pod kuratelou – a v mene tohto povereníctva – sa na povojnovom Slovensku udiali najväčšie krivdy voči katolíkom: poštátnenie, t.j. zhabanie bez náhrady, katolíckych škôl, internátov a sociálnych ustanovizní, šikanovanie katolíckych učiteľov,

zásahy do riadenia katolíckych spolkov, zákaz katolíckych časopisov, atď. Pred voľbami a krátko po nich Demokratická strana uistovala katolíckemu krídlu, že Povereníctvo školstva a osvetu (ktoré viedol L. Novomeský, ale „šedou eminenciou“ povereníctva bol Ondrej Pavlík) prejde do rúk Demokratickej strany. Povereníkom mal byť Dr. Emanuel Böhm, stredoškolský profesor a vedúca politická osobnosť na východnom Slovensku. Jeho volebný okres Sobrance jednoznačne hlasoval za Demokratickú stranu, komunisti tam dostali iba 6,7 % hlasov! Prvou úlohou nového povereníka malo byť navrátenie katolíckych škôl do správy

je z 28. augusta 1946 a Dr. J. Lettrich ho adresuje povereníkovi Lacovi Novomeskému a Predsedníctvu KSS:

„Predsedníctvo DS svojimi zástupcami, a to predsedom Dr. J. Lettrichom a gen. tajomníkom Dr. F. Hodžom, prednieslo zástupcom KSS pp. Dr. G. Husákovi, L. Novomeskému a L. Holdošovi na porade v Bratislave dňa 9. augusta 1946 nasledovné podmienky, pod ktorými Demokratická strana upustila od svojho nároku na obsadenie funkcie povereníka školstva v novom Zbore povereníkov.

1. Zástupca povereníka p. Dr. Ondrej Pavlík bude sprostý tejto funkcie a osobitná funkcia zástupcu

Staronový povereník školstva Laco Novomeský a vedenie KSS na list nereagovali. Povereníctvo nijako nezmenilo svoj dovtedajší postup, k nijakým výmenám na vedúcich miestach nedošlo.

Dva mesiace po tejto porade (dňa 10. októbra 1946) sa predseda SNR, Dr. J. Lettrich obracia na povereníka školstva Laca Novomeského ďalším listom, v nádejnom očakávaní, že osobným kontaktom a priateľskou cestou sa mu podarí dosiahnuť, čo sa úradnou cestou nepodarilo. Píše mu:

„Drahý Majstre, odvolávajúc sa na naše viaceré osobné rozhovory o školských veciach, dovoľ, aby som ich obsah aj písomne zhrnul.

Politický boj o Povereníctvo školstva v r. 1946

Katolíckej cirkvi aspoň v takom rozsahu, ako to bolo v českých krajinách.

Zbor povereníkov bol konečne dohodnutý 14. augusta 1946. Komunisti v ňom mali predsedu (G. Husák) a štyroch povereníkov (Novomeský, Šoltész, Püll, Bezek), teda podstatne viacej, ako im podľa výsledkov volieb patrilo. Demokrati dostali podpredsedu Zboru (Fraštacký) a ôsmich povereníkov (Kvetko, Josko, Styk, Štefánik, Böhm, Lukačovič, Belluš, Filo), teda o jedného menej než im patrilo. Povereníkom vnútra sa stal „kompromisný kandidát“, bezpartajník gen. Mikuláš Ferjenčík. Bol to nešťastný kompromis. Britský vicekonzul A. J. Sington takto charakterizuje jeho pôsobenie v rokoch 1946-1947: „Gen. Ferjenčík – povereník vnútra bez straníckej príslušnosti – i keď sa hádam vnútorne necíti komunistom, musí sa prakticky pokladať za komunistu na základe toho, ako doteraz vykonával svoju funkciu. Jeho sklony sa neobyčajne otvorene ukázali v zhovievavosti, ktorú prejavoval voči VII. oddeleniu svojho povereníctva vo veci zatýkania a vyšetrovania osôb podozrivých z protištatnej činnosti. Pripustil najnehoráznejšie porušovanie základných ľudských práv s takou istou bezohľadnosťou, ako komunistický minister vnútra v Prahe.“

Pre Slovákov-katolíkov ešte väčším sklamaním než Ferjenčík bolo pokračovanie L. Novomeského vo funkcii povereníka školstva. Laco Novomeský bol síce vynikajúci básnik, ale súčasne aj fanatický komunistický aparátnik. Realisticky zmýšľajúci a katolícky citiaci občania jasne v tom videli koniec nádeji na oživenie cirkevného školstva. Obyčajní voliči a viacerí katolícki intelektuáli sa obracali na Dr. Lettricha s prosbami i s protestami. Odpoveďou spravidla bývali naivné uisťovania, ktorými sa Dr. Lettrich snažil presvedčiť katolícke kruhy, že nie je všetko stratené. Vraj Demokratická strana síce ustúpila a prepustila komunistom Povereníctvo školstva a osvetu, ale urobila tak iba pod určitými podmienkami, ktoré zaručia nový, katolíkom prijateľnejší kurz školskej politiky.

Aké to boli podmienky a ako ich komunisti splnili? Namiesto dlhej rozpravy odcitujem tu dva listy. Prvý

povereníka nebude vytvorená.

2. Prednosta odboru pre veci katolíckeho kultu p. Dr. J. Straka bude nahradený inou hodnotnejšou osobou, prijateľnou i zainteresovaným cirkevným kruhom.

3. Referát pre cirkevné veci slovenských kalvinov bude obsadený p. Andrejom Maťašíkom, farárom v Lúčkach.

4. (Ústredným) inšpektorom národných škôl na Slovensku bude menovaný riaditeľ meštianskej školy v Bratislave p. Branislav Lichardus.

5. Niektorí školskí inšpektori, pozbavení svojich funkcií a penzionovaní minulým režimom z politických dôvodov, budú rehabilitovaní.

6. Otázka rádového učiteľstva z hľadiska umožnenia žiť podľa pravidiel rehoľného života bude, nakoľko sa tak dosiaľ nestalo, vybavená.

7. Povereníctvo predloží SNR osnovu náhradnej normy za poštátnené školské budovy a internáty.

8. Povereníctvo sa postará, aby fakticky do poštátneného Svoradova boli prijímaní iba vysokoškolskí katolíci a do poštátneného Štefánikovo domova v Bratislave iba vysokoškolskí evanjelici. V prípade, že si študentstvo týchto internátov bude žiadať duchovnú správu, nech im je vyhovie a touto funkciou nech je poverená osoba mravne, politicky a národne bezúhonná.

9. Školské vysvedčenia, pokiaľ ide o zaradenie náboženstva ako vyučovacieho predmetu, nech sú opravené tak, ako tomu bolo v r. 1945.

10. Pokým nebude definitívne vyriešená otázka organizácie telovýchovy na Slovensku, poťažne v republike, nech je aj úradne povolená činnosť v telocvičnej jednote Sokol na Slovensku.

Pokiaľ ide o rezort vnútra, zástupcovia DS uplatnili ako podmienku pre odstúpenie od nároku na jeho obsadenie zástupcom DS, aby odboroví prednostovia pp. Dr. Šimovič a pplk. Viktorín boli sprostými svojich funkcií.

Konštatujeme, že na uvedenej porade zástupcovia KSS podmienky DS ohľadom školského rezortu vzali na vedomie a čo sa týka požiadaviek v Povereníctve vnútra, súhlasili, aby túto vec vybavil nový povereník vnútra podľa svojho uváženia.“

V podstate ide o problémy, ktoré boli predmetom nášho rokovania v rámci rekonštrukcie Zboru povereníkov a ktoré si prisľúbil vyriešiť.

Ide v prvom rade o otázky personálne – p. Dr. Ondreja Pavlíka a p. Dr. Jozefa Straku, ktorí nepoživajú dôveru tých kruhov, ktorých veci spravujú, a tak sa potom nedôvera voči nim prenáša aj na celý rezort a na školskú politiku vôbec. Osobne si p. Dr. Pavlíka vážim, ale v záujme ukľudnenia značnej časti verejnosti je potrebné, aby si pre nich našiel vhodnejšie umiestnenie mimo povereníctva.

1. Konštatujem, že ani dosiaľ nebol podaný návrh na vyriešenie otázky menovania Branislava Lichardusa ústredným inšpektorom a Maťašíka prednostom oddelenia pre veci kalvinov, hoci v tomto smere si už dávnejšie prejavil ochotu oba prípady kladne vybaviť.

2. Dostávam sťažnosti, že školstvo opätovne preveruje už prevorených učiteľov a profesorov, a to obvykle na horší stupeň. Tým vzniká veľké rozhorčenie medzi školskými pracovníkmi a hľadajú sa v tom hneď osobné a politické motívy. Myslím, že treba preverovaniu urobiť už koniec, ak sa celá inštitúcia nemá zvrhnúť v demoralizujúci inštrument.

3. Postrádam dosiaľ prisľúbenú správu o vyriešení personálnych otázok rádových učiteľov, menovite či a čo sa napravilo ohľadom umožnenia ich rehoľného života. Poznamenávam, že tu ide o problém, ktorý sa pri troche dobrej vôle dá vybaviť.

4. Po rekonštrukcii Zboru povereníkov došlo k viacerým zásahom vo Svoradove, čo sa vysvetľuje ako vedomé porušenie dohody spred rekonštrukcie Zboru a ako na veci zainteresovaných kruhov, ktoré prejavovali snahu po určitom vyrovnaní a uspokojení. Ráč hneď zamedziť akékoľvek ďalšie kroky, najmä pokiaľ ide o riešenie otázky vlastníctva poľnohospodárskych objektov Spolku sv. Svorada.

5. Treba hneď urobiť nápravu vo veci umiestnenia školy v kláštore sv. Vincenca v Ružomberku, kde došlo k sporom medzi kláštrom a riaditeľom školy Martinom Lenkom, ktorý sa dokonca nasťahoval do školskej budovy a niekoľko miestností používa ako súkromný byt. Ďalej sa do školy vraj

nasťahoval i školský inšpektor Emil Záhoranský. Myslím, že nie je v záujme dobrého mena školskej správy, keď sa vyvolávajú zbytočné spory pre byty v kláštornej budove, notabene, keď ide o inovercov (evanjelikov).

6. Nebudem opakovať rozladienie, aké nastalo medzi učiteľstvom pre hromadné prekladanie. Viem, že veľká časť bola nevyhnutne potrebná. No viem i to, že pri taktom postupe mohlo sa vyhnúť mnohým nepríjemnostiam, najmä tam, kde sa tak stalo so zreteľom na politické hľadiská.

Tieto veci sú veľmi naliehavé, lebo prevažná časť z nich čaká na svoje riešenie dobré dva mesiace.

Rád by som bol, keby si mi ešte pred odchodom do Spojených štátov (kam Dr. Lettrich odišiel 22. okt. 1946 - FV) dal uspokojujúcu odpoveď, aby som zase i ja mal možnosť uspokojiť zainteresované miesta, ktoré sa domáhajú nápravy politickou cestou.

Uprimne Tvoj: Dr. J. Lettrich.“

Nevedno, akú odpoveď Dr. Lettrich na túto svoju osobnú intervenciu dostal. Z nasledovného politického vývoja na Slovensku je však zrejme, že ani tento krok neprinesol sľúbenú nápravu. Naopak, situácia sa zhoršovala a s ňou aj postavenie Demokratickej strany v politickom živote krajiny sa stávalo stále slabším. V jeseni 1947 došlo ku kríze v Zbore povereníkov, ktorú komunistická história označila, ako „generálnu skúšku na víťazný február“ a vo februári 1948 bola z verejného života vyradená aj Demokratická strana.

FRANTIŠEK VNUK

Niet pochybností o tom, že ruský prezident Vladimir Putin je vinný z agresie a invázie na Ukrajinu, ale ak ho americký prezident Joe Biden v televízii oficiálne označí za „vojnového zločince, diktátora, vraha a mäsiara“, znamená to, že ani Biely dom nechce budovať mier, pretože provokovať protivníka – akokoľvek je vinný – znamená len chcieť podnecovať jeho násilnú reakciu.

Ale je Joe Biden naozaj schopný veliť najsilnejšiemu štátu na svete (za predpokladu, že je to ešte tak)? Alebo je trochu ustrnutý starček, ktorý si musí prečítať každý riadok, čo mu dajú pred oči, lebo je neschopný vlastného myslenia, a tak musí nutne pozeráť na toho, kto mu je z toho istého dôvodu za chrbtom pri každej televíznej kamere? Alebo sa jednoducho stal bábkou v rukách tých, čo aj v USA chcú znásobiť účinky vojny, ktorá, ako vždy, umožňuje výborný obchod, najmä ak riziko podstupuje a dostáva sa do krízy predovšetkým Európa?

Keď sa Joe Biden správa tak neprozreteľne, obávam sa, že nebude nositeľom pokoja; možno dúfa, že keď bude kričať, že svet zabudne na špinavosti, ktoré jeho syn vyviedol na Ukrajinu, alebo jednoducho, zúfalo sa usiluje o priazeň v americkej ankete v polčase volieb, ktorá ho v novembri môže zdriť. Zaručene nie je osobnosť a la hauteur de la tâche, na výške svojej úlohy, napriek prevolávaniu hosanna (čoraz silnejšiemu) všetkých progresívcov sveta.

Predstavte si na chvíľu, že by takto provokoval Vladimíra Putina Donald Trump. Bol by označený minimálne za neznalého zahraničnej

V poľskom Krakove sa v sobotu 26. marca 2022 uskutočnila slávnostná prezentácia dvoch kníh kardinála Gerharda Ludwiga Müllera, ktoré vyšli nedávno v poľštine. Pán kardinál bol osobne prítomný a odpovedal na aktuálne otázky v živote Cirkvi a nášho sveta.

Ide o diela Wahrheit, die DNA der Kirche – rozhovor s Martinom Lohmannom (Prawda. Raport o stanie Kościoła), Krakov : AA s. c., 304 s. a Die Einheit des Glaubens : Roms Verantwortung für die Universalkirche (Jedność wiary : odpowiedzialność Rzymu za Kościół powszechny), Krakov : Esprit, 2021, 304 s. Na stretnutí sa zúčastnil aj krakovský arcibiskup Marek Jędraszewski SDB.

Kardinál Gerhard Müller, významný teológ a bývalý prefekt Kongregácie pre náuku viery, sa v týchto knihách zamýšľa nad stavom Katolíckej cirkvi a jej cestou vpred a vedie čitateľa mimoriadnou cestou po Večnom meste. Prezentyje rôzne názory a stanoviská týkajúce sa života Cirkvi, pričom nevyhýba sa ani bolestnej kritike do vlastných radov.

Pre mnohých katolíkov sú texty kardinála Müllera pomôckou pri riešení krízy v Cirkvi a poskytujú cenné usmernenia pre každého, kto chce brániť svoju vieru zoči-voči masovému odpadlctvu a nadvláde sekularizovaného sveta.

Stretnutie, ktoré v centre Jána Pavla II. Nebojte sa! v Lagiewnikoch moderoval známy poľský kňaz a redaktor Tomasz Jaklewicz, sa nieslo v duchu motta Hľadanie pravdy a jednoty. Kardinál Müller, ktorý prijal pozvanie do Krakova, hovoril prítomným o svojom pohľade na problémy súčasnej Cirkvi a sveta, vrátane vojny

politiky, provokatéra a podnecovateľa vojny. Ale Joe Biden je „demokrat“ a ako jeho radcovia Barack Obama a Bill Clinton musí ho stále sprevádzať predchádzajúci a predpojatý potlesk, aj keď sa čoraz viac javí ako podstatne neschopný čeliť zodpovednosti svojej roly.

Mám dojem, že vzhľadom na vojnu na Ukrajinu nám často uniká pravda a ocitáme sa v propagande. Deň čo deň sa objavujú (a miznú) nepravdepodobné čísla, následne sú dementované často rovnako nepravdepodobnými číslami alebo katastrofickými hrozbami, ktoré sa neskôr (našťastie) uvádzajú na pravú mieru. Ale predovšetkým je tu príliš veľa mlčania, vynechaní, riadených komentárov. Starších, skúsenejších a múdrejších analytikov, známych oveľa trpezlivejšími úsudkami, v mediálnom priestore odstavili noví „experti“, mladší, bez skúsenosti a hlúpejší, agresívnejší svojou nedovzdelanosťou – spomeňme si na vajatanie medzi odvahou a strachom, keď sa ešte hovorilo o covid.

Je jasné, kto je zodpovedný za inváziu, ale oveľa menej je jasné, kto sa

KARDINÁL MÜLLER V POĽSKU

Vojna, smrť Západu a kríza Cirkvi

Ruska s Ukrajinou. Postoj Ukrajincom označil za spravodlivý a opodstatnený, pričom poukázal na to, že každý národ má právo a povinnosť brániť svoje územie. Zdôraznil tiež, že diktátori nemajú posledné slovo a Božia milosť je silnejšia ako to najväčšie zlo. V tejto historickej chvíli Cirkvi majú veriaci katolíci plné právo očakávať správne duchovné a morálne vedenie z Ríma, mesta kniežat apoštolov Petra a Pavla. Som o tom pevne presvedčený, povedal kardinál Müller, lebo Kristus chcel, aby Rímska cirkev viedla cestou viery ostatné cirkvi.

Aká je skutočná viera Rímskej cirkvi? Kde sú hranice pápežovej autority? Máme očakávať reformu Cirkvi? Toto sú dnešné otázky veriacich katolíkov.

Pri otázke ako chápať synodalitu, kardinál Müller povedal, že ide o abstraktnú formuláciu, z ktorej sa Rím pokúša urobiť prvoradý princíp v Cirkvi, ale, ako povedal pán kardinál, Kristus nezomrel za princípy, ale za človeka. Vyjadril tiež poľutovanie nad tým, že ani kardináli a najbližší pápežovi spolupracovníci nie sú dostatočne informovaní o rozhodnutiach, ktoré idú cez synodu.

Kardinál Müller tiež upozornil, že

naozaj usiluje o pokoj, takisto ako aj medzi „dobrými“ sú veci, ktoré neseďia. Napríklad ukrajinskému prezidentovi Zelenskému sa v nejednom z európskych parlamentov dostalo „standingovation“, potlesku, pri ktorom zúčastnení vstali, ale kto si všimol, že napríklad v Ríme pár hodín

čoraz častejšie prichádzajú hlasy popierajúce pravdy viery, dokonca aj od biskupov, čo spôsobuje medzi veriacimi zmätok. Niektoré z týchto hlasov sú otvorene heretické a Cirkev sa tak vydáva na cestu protestantizácie v mene pokroku a modernosti. Ako príklad kardinál poukázal na škandinávské krajiny, kde sú za vysviacky žien a manželstvá osôb rovnakého pohlavia, no napriek tomu počet veriacich neustále klesá. Nejde tu o módu, ale o pravdu. Žiaľ, dnes sme v situácii, keď máme v Cirkvi biskupov a kardinálov, ktorí sú jasní heretici.

O kardinálovi Hollerichovi z Luxemburgu, ktorý ako predseda Komisie biskupských konferencií Európskej únie (COMECE) nedávno navštívil Bratislavu, kde sa konali Európske sociálne dni, žiaľ konštatoval, že jeho vyjadrenia sú heretické. Podobne hodnotil z dogmatického hľadiska aj kardinála Marxa, arcibiskupa Mníchova a Freisingu. „Kongregácia pre náuku viery a Svätý Otec by mali vziať svoju úlohu vážne a katolícku vieru brániť. Nie je na mieste brať do úvahy mienku médií, ktoré sú aj tak neveriace“, povedal.

„Všetkým, ktorí spochybňujú vieru a učenie Cirkvi, musíme vedieť povedať, že sa mýlia. Ak je veriaci

posielať zbrane. Veď to flagrantne protirečí slovám o zmiernení konfliktu, uzatvorení prímeria a nastolení mieru – je nanajvýš pokrytecké a prínajmenšom zvláštne hovoriť o mieri, a pritom dodávať smrtonosné zbrane.

Na ospravedlnenie bombardovania Hirošimy sa tvrdilo, že je to je-

na pochybách, mojou úlohou je presvedčiť ho, že sa mýli. Pápež by mal pevne hájiť základné práva“, ale napríklad v otázke jednotlivých liturgických obradov kardinál Müller odporúča flexibilitu. To bolo v odpovedi na otázku o najnovšom odmietavom postoji pápeža Františka k sláveniu tzv. Tridentskej sv. omše, ktorú Benedikt XVI. umožnil ako mimoriadny obrad.

Celý záznam krakovskej prednášky kardinála Gerharda Ludwiga Müllera nájdete tu:

<https://www.youtube.com/watch?v=VuBasrm-SHA>

Kardinál Gerhard Müller (1947) pôsobil ako diecézny biskup v Regensburgu (2002-2012) a prefekt Kongregácie pre náuku viery, tiež aj predsedu Pápežskej komisie Ecclesia Dei (2012-2017). Je autorom mnohých teologických publikácií.

Pri terajšej návšteve Krakova som sa tiež dozvedel, že v Poľsku vyšiel aj životopis nášho biskupa Pavla Hnilicu Biskup do zadaní špeciálnych (Biskup so špeciálnymi úlohami), ktorú podľa slovenských a iných prameňov napísal Tomasz P. Terlikowski. (Krakov : Esprit, 2021, 280 s.)

JÁN KOŠIAR

Skutočný mier, alebo Joe Biden, Volodymyr Zelensky a Jorge Bergoglio

Mám dojem, že vzhľadom na vojnu na Ukrajinu nám často uniká pravda a ocitáme sa v propagande. Deň čo deň sa objavujú (a miznú) nepravdepodobné čísla, následne sú dementované často rovnako nepravdepodobnými číslami alebo katastrofickými hrozbami, ktoré sa neskôr (našťastie) uvádzajú na pravú mieru. Ale predovšetkým je tu príliš veľa mlčania, vynechaní, riadených komentárov. Starších, skúsenejších a múdrejších analytikov, známych oveľa trpezlivejšími úsudkami, v mediálnom priestore odstavili noví „experti“, mladší, bez skúsenosti a hlúpejší, agresívnejší svojou nedovzdelanosťou – spomeňme si na vajatanie medzi odvahou a strachom, keď sa ešte hovorilo o covid.

Je jasné, kto je zodpovedný za inváziu, ale oveľa menej je jasné, kto sa

pred telepríhovorom Volodymyra Zelenského talianskym poslancom tamojšia poslanceká snemovňa postavila mimo zákona dvanásť opozičných strán, ktoré sa všetky vyhlasovali za „proruské“?

V skutočnosti platí, že pravda má možno mnoho tvárí, pohľadov z rôznych uhlov, vždy je pod paľbou rozličných názorov a je predovšetkým oveľa zložitejšia, tak ako sú dejiny Ukrajiny, ktorá je geograficky „studená fúzia“ populácií, navzájom veľmi odlišných.

Osobne si myslím, že je zásadnou chybou vyzbrojovať Ukrajinu. Slovensko a členské štáty Európskej únie by mali pokračovať v konkrétnej humanitárnej pomoci, posielať predovšetkým lieky a potraviny, základné potreby na prežitie ťažko skúšaného obyvateľstva, ale NIE

diný prostriedok, ako donútiť Japonsko vzdať sa, inak by cisárstvo bolo odporovalo ešte mesiace, s veľkými stratami na ľudských životoch. Ale Rusko dnes na Ukrajinu uplatnilo ešte len časť svojej vojenskej sily. Ak vyzbrojujeme a posilňujeme protivníka, bude tu neprestajná eskalácia bez toho, aby došlo k pokoju zbrani, s mŕtvymi a pohromami na oboch stranách. K prímeriu môže viesť len diplomacia: Ak sú „minimálne podmienky“, aké požaduje Vladimir Putin, odôvodnené, a Západ môže zaručiť Ukrajinu zvrchovanosť, prečo sa neposunúť na tomto základe? Toto je bod, ktorému treba čeliť, ale keď sa len strieľa, vtedy sa neuvažuje.

Ja nie som dôležitý, som zanedbateľná veličina, ale práve pred pár dňami pápež František povedal:

„Opravdivou odpoveďou na vojnu nie je ďalšie vyzbrojovanie, ďalšie sankcie, ďalšie politicko-vojenské spojenectvá, ale iné chápanie, iný spôsob spravovania sveta, neceriť zuby.“ Hlava katolíkov hovorí: „Hambíl som sa, keď som čítal, že skupina štátov venuje dve percentá hrubého domáceho produktu na nákup zbraní ako odpoveď na to, čo sa deje. Blázniv!“ Podľa rímskeho pápeža je „už zjavné, že dobrá politika nemôže vychádzať z kultúry moci chápanej ako ovládanie a útlak, ale len z kultúry starostlivosti, starostlivosti o osobu, o jej dôstojnosť a zo starostlivosti o náš spoločný dom. Negatívnym spôsobom to dokazuje hanebná vojna, ktorej sme svedkami. Myslím si, že pre tých, ktorí sú z mojej generácie, je neznesiteľné vidieť, čo sa stalo a deje na Ukrajine. Ale, žiaľ, je to ovocie starej logiky moci, ktorá ešte vládne v takzvanej geopolitike.“ Jorge Bergoglio poznamenal, že „dokazujú to dejiny posledných sedemdesiatich rokov, v ktorých nikdy nechýbali miestne vojny; preto som hovoril, že sa nachádzame ‚v rozkúskovanej tretej svetovej vojne‘, ktorá je trocha všade, až kým sme neprišli k súčasnej vojne väčších rozmerov, ktorá ohrozuje celý svet“. Ale „základný problém je ten istý: mocní naďalej spravujú svet ako ‚šachovnicu‘, na ktorej skúmajú pohyby, ako by rozšírili svoju nadvládu na škodu ostatných“.

Počujú tieto slová v Bielom dome, v Kremli? Vníma ich Vladimir Putin v Moskve, Joe Biden vo Washingtone, Volodymyr Zelensky v Kyjeve?

JOZEF M. RYDLO

Eventuálny dopad Tisovho omilostenia naznačoval výrok prezidenta Dr. Edvarda Beneša, vyslovený počas jeho pobytu na Slovensku. Benešovi komunisti ozaj „spríjemnili“ jeho cestu do kaštieľa v Topoľčiankach výhľadmi na fingované atentáty na neho, Gottwalda a odhalením protištátneho sprisahania v Žiline.

V takomto ovzduší hostil Beneš slovenských politických predstaviteľov Predsedníctva Slovenskej národnej rady a Zboru poverenikov. Medzi pozvanými som bol i ja.

Po spoločnom obede prešli sme do haly. Beneš si sadol do kresla a my sme ho obklopili. Povereník školstva Ladislav Novomeský využil túto príležitosť a spýtal sa Beneša, čo spraví v prípade Tisovom. Beneš považoval Tisov prípad za slovenskú záležitosť. Svoje rozhodnutie viazal na návrh československej vlády.

Presne, čo Beneš povedal znelo nasledovne: „Čo mi vláda navrhne, to podpíšem. Ak navrhne milosť, podpíšem milosť. Ak navrhne smrť, podpíšem smrť.“ Novomeský bol zrejme s Benešovou odpoveďou spokojný. O Tisovi sa už viac nehovorilo. Demokratickým povereníkom sa táto Benešova odpoveď nepozdávala. Kritizovali ju.

I keď som nebol signatárom evanjelicko-katolíckej dohody, sympatizoval som s ňou. Tento pozitívny čin signatárov je zaznamenaný v slovenských dejinách.

Mnohé pekné i nepekné sebecké signály kalili čistý a jasný úmysel signatárov dohody. To však z dnešného hľadiska bol len nános, ktorý s jadrom myšlienky nemal nič spoločného.

Lettrich mal ťažkú situáciu. Napriek tomu, že nedotiahol všetko tak, ako sa dohodlo, ukázal dobrú vôľu riešiť neriešiteľné; komunistami zámerne nakopené problémy. V jednom prípade ale zlyhal. Raz na zasadnutí predsedníctva Demokratickej strany oznámil, že už tretie pozvanie amerických Slovákov nemôže odložiť, a preto odcestuje do USA. Pripravoval sa proces Tisov a katolícki členovia predsedníctva, ale aj viacerí evanjelickí ho žiadali, aby neodchádzal v takom háklivom a neistom čase.

Lettrich sa pridržiaval svojho. Tvrdil, že všetko je vo veci Tisovej zariadené, aby mohla sa kauza skončiť v zmysle Dohody. A odletel do USA. Dr. Gustáv Husák v Zbore povereníkov uložil povereníkovi informácii Samovi Bellušovi, aby pripravil obyvateľstvo Slovenska na Tisov proces, že exprezident bude súdený ako vojnový zločinec.

Nebolo ľahké vyhovieť Dohode a predsedovi Zboru povereníkov Dr. Gustávovi Husákovi. Rozhlasová a tlačová kampaň sa rozbehla a začal denervujúci proces s dr. J. Tisom. Komunistom išlo o jeho hlavu. Národu o Tisov život. Národný súd odsúdil prezidenta J. Tisu na smrť. Medzi tým užšie predsedníctvo DS uložilo povereníkovi pravosúdia JUDr. Ivanovi Štefánikovi, aby v prípade rozsudku smrti nad Jozefom Tisom predložil Predsedníctvu Slovenskej národnej rady návrh na milosť. To aj urobil.

Na zasadnutí Predsedníctva SNR sa zúčastnili za DS: Dr. Jozef Lettrich – predseda, kanonik Andrej Cvinček – podpredseda a plk. Milan Polák – podpredseda. Za KSS Karol Šmidke – podpredseda, Dr. Ivan Horváth – podpredseda. Pomer hlasov bol 2 : 2 a predseda Lettrich mal rozhodujúci hlas. Tiso bol odsúdený Národným súdom na smrť povesením. Prevažnej väčšine národa aj nám záležalo na tom, aby Tiso bol

omilostený. Považovali sme preto za dôležité, aby na prvom stupni, teda v Predsedníctve Slovenskej národnej rady bola milosť prezidentovi Tisovi odporúčaná. Náš byt bol na Gunduličovej ulici č. 9 v bezprostrednej blízkosti budovy, kde malo zasadať Predsedníctvo SNR. Moja pani pozvala 16. apríla 1947 kanonika Andreja Cvinčeka, podpredsedu SNR a Ing. Kornela Filu, povereníka zásobovania na obed. Odtiaľ sa kanonik Cvinček odobral na zasadnutie Predsedníctva SNR a po jeho skončení vrátil sa k nám a podal správu z prvej ruky.

Predsedníctvo SNR neprerokovalo Štefánikov návrh. Vzalo ho jednoducho na vedomie a postúpilo spis Československej vláde do Prahy. Keď nám to kanonik Cvinček rozpovedal ako dobrú novinu, Ing.

tomným ho prečítal. S obsahom prítomní súhlasili. Lettrich pri rozchode opäť zdôraznil, že všetko, čo sa uňho odohralo, bolo zbytočné, lebo Tisova kauza je na dobrej ceste.

Odchádzajúci neboli spokojní. Prevládala mienka, že Lettrich neurobil všetko, aby zabezpečil milosť Tisovi. Preto nedal hlasovať v Predsedníctve SNR o Štefánikovom návrhu. lebo sa rozšíril chýr o vyhrážkach podpredsedu SNR Milan Poláka, že sa pridá pri bojovom hlasovaní k Šmidkemu a Horváthovi. Filo sa pridržiaval tézy, že i napriek tomu mal Lettrich dať hlasovať o milosti, lebo keby boli hlasovali Šmidke, Horváth a s nimi Polák, člen DS, národ by bol vedel, kto bol proti udeleniu milosti. Komunistom sa podarilo takto vniesť do radov Demokratickej strany nespokojnosť.

EMANUEL T. BÖHM

Tisov prípad

Kornel Filo ako bol ťažký, z kresla hbité vyskočil a skríkol: TAK STE HO POVESILI! Cvinček – dovtedy celý rozžiarený – zbledol. Filo obrátený k Cvinčekovi pokračoval: „No, neďívaj sa na mňa. POVESILI STE HO!“

Cvinček sa konečne dostal k slovu a opýtal sa Filu, prečo tak hovorí. „Nuž preto – povedal Filo – že vás tam za Demokratickú stranu bola väčšina a vy ste sa ani len nepokúsili zaujať stanovisko k Štefánikovmu návrhu. Tiso je slovenskou kauzou a k tej sa mali mimo povereníka pravosúdia, vyjadriť za DS podpredsedovia Polák, ty, aj predseda Lettrich.“

„Musíme niečo spraviť“, povedal ďalej Filo.

Cvinček zostal bez slova. Filo ho vyzval, aby zavolať telefonicky Lettricha a požiadal ho, nech zvolá okamžite mimoriadne zasadnutie predsedníctva DS. Cvinček váhal. Nakoniec zavolať, ale Lettrich odmietal, zvolil až na Filovu urgenciu.

Behom hodiny boli členovia predsedníctva v Lettrichovej vile na Červenom kopci.

Lettrich otvoril mimoriadne zasadnutie predsedníctva DS konštatovaním, že ono bolo bezpríčinne zvolané, lebo Tisova kauza je na dobrej ceste a že Tiso bude omilostený. Lettrich však počas celého zasadnutia nám nepovedal, na čom sa zakladá jeho tvrdenie.

Najaktívnejší boli dvaja: Ing. Kornel Filo, povereník zásobovania a Ing. Jozef Styk, povereník pre techniku. Filo napriek ubezpečovaniu vyzval Lettricha, aby zatelefonoval Benešovi a oznámil mu, že predsedníctvo DS je za udelenie milosti dr. Tisovi. Styk Filov návrh podporil a Lettrichovi nezostávalo iné, ako odísť do svojej pracovne. Po štvrtihodine sa vrátil a oznámil nám, že prezidenta Beneša po telefóne nedostal. Filo nástojil a Styk mu opäť sekundoval, aby Lettrich zvonil dovedy, kým sa Beneša nedovolá. Lettrich očividne nerád odišiel a vrátil sa po polhodine s rovnakou správou, že prezident je nedostupný. Styk poklad za potrebné dať Benešovi na známosť písomné stanovisko predsedníctva DS. Lettrich opätovne nás ubezpečoval, že je zbytočné písať Benešovi, lebo Tisov prípad bude na jeho prospech riešený. Prítomní však trvali na písme. Lettrich sa tretí raz vrátil s konceptom príspevu a prí-

Predseda Lettrich mal dať hlasovať o Štefánikovom návrhu a odobrený poslať československej vláde do Prahy. Taký postup by všetci pokladali za korektný. Ak sa mu Polák predom vyhrážal, že bude hlasovať v každom prípade za Tisovu smrť, pre členov predsedníctva DS by to bolo bývalo prijateľnejšie, ako zdegradovať Predsedníctvo SNR na mechanický poštový úrad.

Takéto a podobné úvahy zakotvili v myšliach obyvateľstva Slovenska a hľadali i vo mne.

Neviem, čo sa stalo s Lettrichovým príspevom, ktorý mal odoslať z mimoriadneho zasadnutia Predsedníctva Demokratickej strany 16. 4. 1947 prezidentovi Benešovi. Práve tak neviem, prečo sa Lettrich vo svojej knihe (Jozef Lettrich: História moderného Slovenska. II. vydanie.

other members of the Democratic Party (Andrej Cvinček, Kornel Filo, Matej Josko, and Jozef Styk) did the same. The President refused a reprieve and Jozef Tiso was executed on April 18, 1947.

Slovenský preklad z anglického originálu: „Československá vláda väčšinou hlasov rozhodla, aby sa prezidentovi Tisovi neudelila milosť. Aj tak Lettrich zasa telefonoval prezidentovi (Benešovi) a žiadal ho, aby rozhodol v prospech Tisov. Viacerí členovia Demokratickej strany (Andrej Cvinček, Kornel Filo, Matej Josko a Jozef Styk) konali rovnako. Prezident (Beneš) odmietol udeliť milosť a Jozef Tiso bol popravený 18. apríla 1947. Pozn. E. T. B.: Nemám vedomosti o tom, že by sa Lettrich, Filo, Josko, Cvinček a Styk po rozhodnutí Čs. vlády boli dostali

V pražskej vláde za milosť hlasovali len ľudovci a slovenskí ministri za DS. Tu sa žiada poznamenať, že Dr. Mikuláš Franek, minister unifikácie zákonov, lyžoval v tom čase na Štrbskom Plese a páter František Hála bol chorý.

Národní socialisti, sociálni demokrati a komunisti hlasovali proti udeleniu milosti. Gottwald uznesenie vlády predložil Benešovi. Ten neuplatnil prezidentské privilégium – milosť neudelil, ale podpísal smrť. Dr. Jozef Tiso, prezident Slovenskej republiky, bol 18. apríla 1947 povesený.

Väčšina národa zazlievala demokratickým členom predsedníctva SNR ich nedôsledný postup.

Slovak Studies & Research & Studies Centre. Kanada, Toronto 1985, str. 246.) o tomto mimoriadnom zasadnutí PDS vo veci Tisovej nezmieňuje, ale venuje pozornosť tým, ktorí kvôli milosti prezidentovi Benešovi telefonovali. Od popravy Tisovej uplynulo vyše 40 rokov.

Niekoľkí zúčastníci a účastníci tejto éry napísali svoje poznatky. Najdôležitejším sa zdajú byť Pamäti Drtinove, na ne naviazaný rozbor Brügelov.

„By a majority, the Czechoslovak Government decided that the President was not to grant a reprieve to Tiso. Even then Lettrich again telephoned to the President, asking that he decide in favor of Tiso. Several

do telefonického styku s Benešom.

Drtinove pamäti vnášajú do Tisovej kauzy pozoruhodné okolnosti, o ktorých som ani ja nevedel. Tieto stavajú Lettricha do odlišného svetla. Lettrich podľa Drtinu išiel tak ďaleko v otázke záchranu Tisovho života, že mu „položil nôž na krk“, keď sa na ňom dožadoval záchranu Tisovho života. O čom sa títo dvaja dohodli, z Drtinovho zápisníka nie je celkom jasné. Jeden záver však možno celkom bezpečne spraviť, že Lettrich svoj sľub daný katolíkom pri podpísaní Aprílovej dohody pred voľbami do Ústavodárneho národného zhromaždenia v 1946. roku dodržal. Lettrichove postavenie podľa všetkého nebolo jednoduché, naopak

muselo byť nepríjemné. Je pravdepodobné, že Lettrich v Predsedníctve SNR 16. apríla 1947 nepripustil bojové hlasovanie jednoducho preto, lebo mu Polák podržal takisto „nôž na krku“ vyhrážkou, že sa pridá pri hlasovaní ku komunistickým hlasom, alebo sa s nimi zdrží hlasovania. Je mimo akýchkoľvek pochybností, že i Drtina bol zaskočený vlastnými členmi strany pred a počas zasadania pražskej vlády a vlastným nedôsledným postupom, keď chcel vynútiť na pražskej vláde vrátenie spisov, týkajúcich sa omilostenia Tisu, k prvostupňovému rozhodnutiu Predsedníctva SNR. J. W. Brügel vo svojom článku uverejnenom 21. apríla 1984 v Proměnách na stranách 69–71 sa zapodieva kauzou milosti na smrť odsúdeného prezidenta Slovenskej republiky Dr. Jozefa Tisu. Pred tým, než by sa bol pustil do merita vecí, uvádza záznam z britského ministerstva zahraničia z roku 1947 (Public Record Office. FO 371, Volume 65807), týkajúci sa hlásenia britského veľvyslancu v Prahe Sira Philipa Nicholosa, ktorý je proti popravě v prípade, že by bol Tiso odsúdený na smrť. Nichols vo svojom referáte sa tiež zmieňuje o rozhovore, ktorý mal s Dr. Jánom Stránskym, ministrom školstva. Ten s Nicholovým stanoviskom súhlasil, lebo podľa jeho názoru Tisova poprava by bola najhorším omylom vo vzťahu k Slo-vákovi od roku 1918. Nichols o Tisovi hovoril aj súkromne s ministrami Masarykom a Drtinom. Nemohol však od nich nijako dostať odpoveď, týkajúcu sa Tisovho omilostenia.

Nichols žiadal preto audienciu u prezidenta Beneša, ale kancelár Smutný mu povedal, že niet veľkého nebezpečia pre česko-slovenský pomer, lebo v prípade popravby sa na celú záležitosť za pár mesiacov zabudlo. Čo tieto pamäti píšem a možno do roku 1990 dohotovím, Tisova otázka zostane stále otvorenou.

Dr. Beneš Nicholovi povedal, že sa v tej otázke bude riadiť rozhodnutím československej vlády. Nichols 18. apríla hlásil, že Tiso bol popravený preto, lebo vláda sa v pomere 16 : 7 hlasov (proti boli lidovci a slovenskí demokrati) vyslovila proti milosti.

Ministri národne socialistickej strany podali návrh, aby sa Tisov spis vrátil Predsedníctvu SNR do Bratislavy, aby sa ono k milosti vyjadriilo. Návrh neprešiel – trinásť boli proti a desiaty za vrátenie spisu.

Pri konečnom hlasovaní Drtina, Ripka, Stránsky (?) a Zenkl spolu s komunistami a sociálnymi demokratmi hlasovali proti udeleniu milosti Tisovi. Nichols k tomuto všetkému dodal, že je znechutený touto politickou hrou o ľudský život.

Drtina vo svojich Pamätiach na strane 294–304 potvrdzuje hlásenie vyslanca Nicholosa. Lettrich položil nôž na Drtinov krk, keď ho žiadal, aby podal návrh na milosť Tisovi pre prípad, že by toho odsúdili na smrť. Drtina bol ochotný si osvojiť Tisovo omilostenie a predložiť ho Benešovi za predpokladu, že Predsedníctvo SNR takýto návrh československej vláde odporučí.

Brügel Drtinov postup pokladal za útek od zodpovednosti, keďže minister dobre vedel, že slovenskí komunisti budú rozhodne proti takému postupu. Brügel neveril svojim očiam, keď čítal ďalšiu pasáž Tisovej kauzy.

„Vedel som, – píše ďalej Drtina – že obzvlášť dr. Ripka bude mať v otázke Tisovej zrady veľmi radikálne stanovisko, z vlastného presvedčenia a i preto, že sa v jednej

vážnej politickej problematike vo vláde bude môcť stotožniť so stanoviskom KSCĽ, čo sa mu bude politicky v budúcnu hodit!... Drtina pokračuje, že sa on až v kabinete Zenklovom dozvedel, že Predsedníctvo Slovenskej národnej rady nepodalo predsedníctvu vlády návrh na milosť, respektíve, že sa nezohodlo na jednotnom stanovisku, a preto sa vláde nevyjadriilo. To pre Drtinu – ako píše – vytvorilo novú nečakanú, nepredpokladanú situáciu... Bolo tedy – píše Drtina – na národno-socialistických ministroch, aké stanovisko má zaujať minister spravodlivosti. V takej dôležitej politickej otázke, – zdôrazňuje Drtina, – nemohol som súhlasiť bez porady s našimi ministrami... Na porade rozvinula sa debata o tom, aké stanovisko mám zaujať ja!... Veľmi rozhodné, proti udeleniu milosti... hovoril Ripka a operoval s tým, že o tom hovoril s prezidentom republiky a ten, že je absolútne jednoznačne proti udeleniu milosti... Bolo mi to nepríjemné, – píše Drtina, – pretože som predsa sám sľúbil Lettrichovi, že milosť odporučím, ak dostanem zo Slovenska taký návrh. Bol by som musel tento sľub splniť a bol by som sa dostal do rozporu s dr. Benešom i s Ripkom, a dozaista ešte aj s inými českými politikmi (str. 300).“

Brügel rozoberá Drtinove postoje a konštatuje: „Doporučiť, alebo nedoporučiť hlave štátu milosť je výlučne kauzou ministra spravodlivosti. Nikto mu nemôže brániť v tom, aby sa o veci poradil s inými, ale pustiť sa do debaty o tom „jaké stanovisko má zaujmout“, je mierne povedané – neobvyklé. Podľa zásady „Čo by som si páčil prsty“, Drtina si prijal, aby si prsty páčilo Predsedníctvo Slovenskej národnej rady. Keď na to v Bratislave nepristúpili, tak chcel, aby sa vláda uzniesla, že Predsedníctvo SNR má povinnosť vyjadriť sa. A to napriek tomu, že takú povinnosť nemalo. Drtina vo vláde neuspel, z čoho viní neprítomného Msgr. Šrámka: „Zhodou okolností“ sa stalo, že práve jeho neprítomnosť zaplatil Tiso životom, lebo komunisti proti jeho návrhu získali jednohlasnú väčšinu.“ Ako keby išlo o samozrejmosť, a nie o nehoráznosť.

Drtina píše: „Predseda vlády (Klement Gottwald) hneď sa spýtal, či má niekto nejakú otázku k Tisovej kauze milosti. Keď sa nikto nehlásil, vrátane ministra spravodlivosti, dal o tejto žiadosti hlasovať. Za milosť hlasovali iba štyria slovenskí demokraty, páter František Hála a Ing. Ján Kopecký. (Pozn. E. T. B.: Drtina zrejme nevedel, že minister Democratickej strany dr. Mikuláš Franek bol v Tatrách a tiež nevedel, že hlasoval za milosť aj Dr. Adolf Procházka z Lidovej strany.) „My štyria – pokračuje Drtina – národno-socialistickí ministri, sme hlasovali proti udeleniu milosti.“

Návrh na udelenie milosti, ktorý som učinil podmienkou svojho súhlasu daného Lettrichovi a Nicholovi, som nedostal a v dôsledku toho, nebol som ničím viazaný (str. 300).“

Brügel uzatvára, že podľa tejto logiky všetko bolo pre Drtinu v poriadku. Minister spravodlivosti sa nepozastavil nad tým, že sa mu brala výslovná kompetentnosť a že sa o živote človeka hlasovalo politicky. Komunistickej brutalite vtedy aj neskôr veľmi pomohlo, že nekomunisti sa necítili „ničím viazaní“, keď išlo o právo a spravodlivosť. „

Uspokojuje ma, že som sa dožil objasnenia toho, ako si Lettrich v Tisovej otázke počínal. Dodržal

Aprílovú dohodu, hoci mnohé otázky zostali nedoriešené. Nikto mu ale neuprie úsilie o zlepšenie evanjelicko-katolíckych vzťahov v rámci Democratickej strany. Za to mu patrí vďaka.

Patril som k jeho kritikom. V záujme pravdy však konštatujem, že Lettrich za tých pár rokov a daných okolností urobil v prospech spoločnej kauzy, čo bolo v jeho moci. Verím, že sa nájde historik, ktorý zhodnotí počínanie Lettrichovo v tejto smutnej epizóde slovenského národa.

O Lettrichovi som si musel opraviť svoju mienku podľa svedectiev, ktoré sa po jeho smrti vynorili. Tým viac vystupuje do popredia fakt, že evanjelici, katolíci a iné denominácie budú na seba vždy odkázané a budú musieť svorne spolupracovať v záujme existencie slovenského národa, ktorá je tak nebezpečne ohrozená ziskuchtivými národmi.

Po Tisovej poprave demokratické víťazstvo vo voľbách netrvalo dlho. Len čo sa predsedníctvo Democratickej strany rozbehlo a začalo uplatňovať Dohodu v praxi, Husák celkom jasne ukázal, o čo mu išlo, keď nabádal Čarnogorského, aby sa staral o účasť katolíkov vo voľbách.

KSS spustila široko-ďaleko akciu proti „reakcionárom“ zahniezdeným v Democratickej strane. Vytiahla do otvoreného boja proti tým, ktorí nesúhlasili s komunistickým postupom.

Aj tí z bansko-bystrického povstania boli označení za reakcionárov a nebezpečný protiľudovo-demokratický element. KSS odhaľovala vyfabrikované protištátne sprisahania za výdatnej spoluúčasti KSCĽ a štátnych bezpečnostných orgánov. Ešte aj za zlú úrodu v roku 1947 vinila povereníka zásobovania a výživy Ing. Kornela Filu. Za týchto okolností bolo úplne zbytočné vyčkávať na vyhadzov demokratických politických predstaviteľov zo Zboru povereníkov, SNR a vlády. Preto som 19. septembra 1947 podal demisiu v funkcii povereníka zdravotníctva v užšom predsedníctve Democratickej strany.

Neobyčajne surový pohon spustili na dvoch generálnych tajomníkov našej strany Dr. Jána Kempného a Dr. Miloša Bugára. Boli vydaní napospas konšpirátorom. Aby Janko Kempný, naprosto nevinný poslanec DS, nebol odvedený priamo z pražského parlamentu v železkách do väzenia Krajského súdu v Bratislave, dr. Michal Zibrin sa ponúkol, že ho sám tam dovedie. To aj urobil. Osobne som radil Kempnému, aby sa nedal zavrieť, ale odišiel do zahraničia. Odpoveď hrdého muža bola taká jednoznačná, že som musel pred ňou kapitulovať. „Emo, – povedal, – veď ja som nevinný. To, čo o mne tvrdia, je vyslovená lož! Keby som ušiel do zahraničia, dokázal by som opak. Tú radosť im nespravím.“

Veril v spravodlivosť a v objektívne súdnicstvo. Potom sa na vlastnej koži presvedčil, že tým dňom, čo prestala existovať slobodná Democratická strana, prestalo aj právo na život. Dr. Kempný si posedel v tvrdom žalári a než ho z neho pustili, šediny pokryli jeho pekné hnedé vlasy. Mám Janka rád. Hoci som ho až v roku 1945 spoznal, z môjho srdca nevymizne, kým budem žiť.

Potom všetkom sa udalosti s procesmi množili a prevalili sa Slovenskom ani povodeň.

Komunisti zvolali 30. novembra 1947 celoslovenskú konferenciu ROH. Roľnícku konferenciu a zjazd Závodných rád. Počas týchto zasadanií dožadovali sa radikálnych zmien, ktoré následne aj uskutočnili.

Násilím menili demokratickú tvár Slovenska v komunistickú.

V Národnom fronte došlo na začiatku februára 1948 ku kríze. Komunistickí ministri vo vláde vyhlásili, že nebudú sedieť s reakcionármi za jedným stolom.

Na Benešovu žiadosť 20. februára 1948 podalo 12 demokratických ministrov svoje demisie. Armádny generál a minister vojny Ludvík Svoboda podal hlásenie Benešovi, že armáda stojí za prezidentom. Beneš sa poďakoval, ale Svobodovu ponuku nevyužil.

Na Slovensku Husák 21. februára 1948 vyzval demokratických povereníkov, aby podali demisie. Tí vzdorovali. Husák nariadil, aby ich z povereníctiev vyhnali a dal obsadiť ich úrady národnou bezpečnosťou. Husák prikázal národnej bezpečnosti obsadiť aj súkromné byty demokratických predstaviteľov. Bez jej súhlasu moja pani ani ja sme nemohli telefonovať. Demokratických povereníkov nahradil pseudo-demokratmi. Povereníci do 24 hodín museli svoje byty vyprázdniť a vyťahovať sa z Bratislavy. (Tento prikaz bol neskôr odvolaný.) Husák zbavil funkciu podpredsedu Zboru povereníkov Rudolfa Fraštackého, ďalej Ing. Kornela Filu, povereníka výživy a zásobovania, ako aj Dr. Sama Belluša, povereníka informácií.

Komunisti sa zmocnili 23. februára 1948 Ústredného národného výboru na čele s Viliamom Širokým. Akčné výbory rástli ako huby po daždi zo dňa na deň po celom Slovensku. KSS vnútila vlastne celému národu Akčné výbory už 23. februára, hoci prevrat na Slovensku sa odohral až 25. februára 1948. Maďar Viliam Široký v bratislavskej Redute doslovne nepričtetne reval. Vyhrážal sa demokratom kriminálom.

Beneš podpísal novú Gottwaldovu vládu. Akčné výbory dostali od KSS zoznamy osôb, ktoré sa mali hneď odstrániť, aby neprekážali komunistickej čistke. Kto chcel zotrvať v zamestnaní, musel podpísať do 12. hodiny prihlášku do KSS. Podobne postupovali akčné výbory v priemysle, v nadstraníckych organizáciách telovýchovných, vo vzťahoch novinárov, spisovateľov, hercov, výtvarných umelcov. Kto nevstúpil do KSS, toho vyhodili na ulicu. Neskôr sa ukázalo, že aj tí, čo podpísali prihlášku do KSS, boli z nej postupne odstránení ako oportunisti. Demokratickému režimu komunisti odzvonili a demokratov prinútili odísť do emigrácie.

Čo potom nasledovalo, bola hrôzovláda.** V permanentnej čistke sa neprestalo do konca 80-tych rokov a nevedno, či vôbec skončí. Mne za takýchto okolností nezostávalo nič iné iba sa rozlúčiť s rodičmi a priateľmi. Od Kaza Bezeka, povereníka dopravy som dostal auto, ktorým som posledný raz prešiel Slovenskom. Za tej situácie radil som priateľom, aby načas zotrvali v neutralite a zdržali sa politickej činnosti. O mojom rozhodnutí opustiť vlasť vedeli iba manželka, rodičia a dr. Ladislav Jerga. Zúčastnil som sa na jeho promócií 20. marca 1948. V ten deň dovolili nám cestovať do Prahy na zasadnutie vyčisteného parlamentu. Z neho som sa už domov nevrátil. Bez finančného zabezpečenia prekročil som rakúske hranice s browningom a zbrojným pasom v aktovke, kde som stihol vložiť Leicu a Körperov Prameň z Boha. Venoval mi ho správcia Spolku Sv. Vojtecha Pösteni. Volil som nebyť, než byť otrokom v rodnej zemi.

Ťažko sa mi odchádzalo zo zeme, v ktorej kotvia moje korene. Do nej sa chcem vrátiť, či živý alebo mŕtvý.

Rozhodol som sa v zahraničí zotrvať v boji o holú národnú existenciu.

D O S L O V

Túžený návrat do vlasti po 6 ročnej maďarskej okupácii nebol tým, čo si štvaná slovenská menšina predstavovala. Hneď od začiatku do radosti z prinávratenia primiešal sa jej horký blen. Naši najlepší ľudia boli zasa žiaľovaní, odvedení do ZSSR, osočovaní. Maďarskí komunisti, najmä novokomunisti, udierali na nás pečať fašizmu a kto nebol pohodlný alebo mnoho vedel, bol biľagovaný ako klérofašista, reakcionár, ľudák, kapitalista, buržoázny nacionalista, kulak a im podobnými epitetami.

Najhorší však bol strach. tento strach – to bola chiméra, drak s tisícimi hlavami sršiacimi nenávisť, hrozby, nepravdy a vymysleniny. Proti nemu sa nedalo brániť, iba utekať, utiecť ďaleko. Tam, kde sa nebolo treba báť vlastného tieňa, kde bolo možné slobodne vyznávať a uctievať Boha. Tam, kde bol možný dialóg bez toho, aby sme sa obzerali, či nás niekto počúva. Kde bol možný styk aj s ľudmi opačných názorov. Kde mohol každý počúvať a čítať to, čo sa mu páčilo. A modliť sa aj pracovať za lepší osud nášho národa.

Verím, že raz tá chiméra zakape a tí všetci, čo sú zodpovední za toľké utrpenia nevinných ľudí doma i v emigrácii, budú raz skladať účty Všemohúcemu.

Režim, ktorý má plné väznice a koncentračné tábory, nie je dobrý. Režim, ktorý vyháňa státisíce svojich najlepších ľudí do vyhnanstva, je dielom satana.

Nikto z nás neopúšťal svoju rodnú zem rád. Všetci v nej máme svoje korene od stáročí aj tisícročí.

Naša nová vlasť – Amerika – bola k nám láskavá a máme sa v nej dobre. Ale v kútiku svojich srdiec si zaťve zavzdycháme s Kukučinom, patrónom slovenských emigrantov: „Život je život, ale len polovičný, ako nedýcha zvojským dychom. Domov je ako zdravie, ktorého si najviac vážime, keď sme oň prišli...“

Pamäti sa nemajú písať tak, aby sa páčili, ale preto, aby sa budúcim generáciám zanechali pravdivé skutočnosti. Na ich klade historici budú môcť raz vecne zhodnotiť úsek tých slovenských dejín, ktorý som ja s manželkou počas života zažili. Píšem ich z lásky k môjmu národu a tak, ako keby som ich rozprával Najvyššiemu.

Sládkovič hovorí: „Národ patrí k veciam svätým.“ Tým je aj pre nás. To, čo som napísal, je pravda, svedčiaca o tom, čím musel náš národ ešte aj po tisícročnom utrpení prejsť, keď sa samozrejme pridržiaval svojich koreňov a chcel ich aj v cudzom substráte upevňovať. Snažili sme sa obaja spolu s tisícami statočnej slovenskej menšiny bojovať o naše ľudské práva, aby sme sa mohli hrdo hlásiť k svojejti.

Trikrát sme začali budovať, trikrát sme všetko stratili, tak ako mnohí iní.

V exile na Západe som si plne uvedomil neúprosný osud, ktorý postihol dr. Jozefa Tisu, Slovenskú republiku a celý slovenský národ za tragický vývoz 57 000 mužov, žien i detí zo Slovenska len preto, že boli Židia.

Väčšina z nich zahynula v koncentráku, v plynových komorách. V dôsledku tejto tragédie jednej časti slovenského exilu, označenej za fašistickú, bolo znemožnené prezentovať osobitnú slovenskú kauzu významným politickým kruhom na Západe.

Toto štyridsaťročné plahočenie v období 1948–1988 chcem v záujme historickej pravdy zhodnotiť v II. časti mojich pamätí.

Po uzurpovaní moci komunistami – bolševikmi v Rusku v roku 1917 a následnej občianskej vojne vodca bolševikov Vladimir Iljič Lenin osobne zostavil zoznam necelých dvesto vzdelancov z Moskvy a Petrohradu, ktorým pod vedením Leva Trockého vystrojil „kráľovský dar“ v podobe deportácie na „parníku filozofov“. Dve lode Haken a Prussen na jeseň 1922 opustili prístav Petrohradu, aby sa jeho pasažieri len s hrstkou osobných vecí na vlastné náklady a pod hrozbou zastrelenia už nikdy nemohli vrátiť do svojej vlasti. Lode smerovali do Štetína.

Koryfejom elitných vyhnancoŕ bol Nikolaj Berd'ajev – „geniálny predstaviteľ náboženskej filozofie“, ako ho označil spravodajca The Times z Rigy. „Berd'ajev bol najaktívnejší a najúspešnejší z ruských akademikov, a dokonca i desať rokov po jeho príchode ukazuje denník jeho manželky, že ich život bol vzorom striedmosti. Do ich rozpočtu urobila diery iba štedrosť, ktorú prejavovali ruským priateľom, ktorí boli na tom ešte horšie ako oni“ (Lesley Chamberlainová: Parník filozofov). Zbierka jeho čestných doktorátov, hoci univerzitu nikdy nedokončil pre politické aktivity, sa rozrástla rok pred jeho smrťou aj o čestný doktorát z teológie na univerzite v Cambridge. Rektor ho pred preplnenou aulou v promočnej reči nazval „novým Sokratom, chladnokrvným duchom“.

Keď Berd'ajev odbržal príkaz Hlavnej politickej správy (GPU), aby opustil Sovietske Rusko, navštívil v stave ťažkej sklúčenosti svojho moskovského spovedníka otca Alexeja Mečova, ktorý mu povedal: „Neznepokojujte sa choďte, Vaše meno musí byť počuté na Západe.“ Filozof pochopil, že je potrebné svedčiť nielen o zle a duchovnej podstate bolševizmu, ale aj hodnotách ruského náboženského myslenia, ktoré bolo na Západe celkom neznáme. Slovo spovedníka bolo Božím hlasom. Stal sa tretím najprekladanejším ruským autorom a najvýznamnejším ruským filozofom na Západe.

Čím bol Berd'ajev taký prítiažlivý pre západného čitateľa, hoci nepísal romány ako Dostojevskij či Tolstoj alebo divadelné hry ako Gogol' či Čechov? Tým, že filozofiu podložil osobným svedectvom. Polemický štýl a absencia prázdnych abstrakcií, zakorenenosť v životných reáliách, znalosť západnej kultúry činila jeho diela dostupné aj pre kriticky mysliacu neakademickú verejnosť. Ľudia, ktorí cítili, že s Európou sa niečo deje, že ideologické „izmy“ a vízie pokroku v technike a vede nielenže nepriniesli deklarovanú slobodu, ale naopak, úpadok až otroctvo, mali v Berd'ajevovi svojho skutočne osvieteného zástupcu. Predpovedal desaťročie dopredu komunistickú revolúciu v Rusku, hoci sa mu vysmievali a jej ničivé dôsledky, násilný vývoz revolúcie a nástup „požiaru hodnôt“ skrze kultúrny marxizmus: ničenie sexuálnej, národnej a kultúrnej identity, deštrukciu osoby stratou zmyslu a askézy. Voči tomu súmraku západnej civilizácie vypracoval víziu návratu ku konceptu človeka ako osoby stvorenej na Boží obraz a podobu. Berd'ajeva

trápilo každé ponižovanie, inštrumentalizácia človeka, znásilňovanie jeho svedomia, preto bol obrancom prenasledovaných, vykorisťovaných, oklamaných voči mocným sveta i potentátom cirkvi a ostáva aj dnes. Toto mu dalo vážnosť prevyšujúcu iných mysliteľov. Je opravdivým filozofom existenciálneho personalizmu.

Bohohľadačstvo viedlo Berd'ajeva, podobne ako mnohých jeho súputníkov „strieborného veku ruskej renesancie“, od nadchnutia sa pre úpadkové smery anglosaskkej filozofie až k zlomu, keď zakotvil v Pravde vteleného Božieho Syna. Z marxizmu, ktorého sa stal veľkým kritikom, mu „zostala“ len zásada, že filozofia sa má snažiť svet nielen poznávať, ale aj zmeniť. Prízrak väzenia ho sprevádzal celý život. Mladý Berd'ajev stihol

ducha kritizoval zásah tzv. Posvätného synodu – orgánu dozoru štátu nad cirkvou. Rehoľníkov umlčala štátna moc vyslaním bojového plavidla k svätej hore. Berd'ajeva pred Sibírou zachránilo vypuknutie svetovej vojny. Pochopiteľne, filozof celý život kritizoval ducha „veľkého inkvizítora“, prispôsobovanie kresťanstva sociálnej všednosti a servilnosť cirkevnej moci štátu.

Berd'ajevove prednášky v rámci Slobodnej akadémie duchovnej kultúry počas revolúcie a v čase občianskej vojny sa stali pre komunistický režim nebezpečnými. Pri prvom zatýkaní a domovej prehliadke v roku 1920 policajtom prehlásil: „Som proti bolševizmu, pretože som kresťanom. Všetko, čo som verejne hlásal, je aj v mojich spisoch, nič nové u mňa nenájdete“.

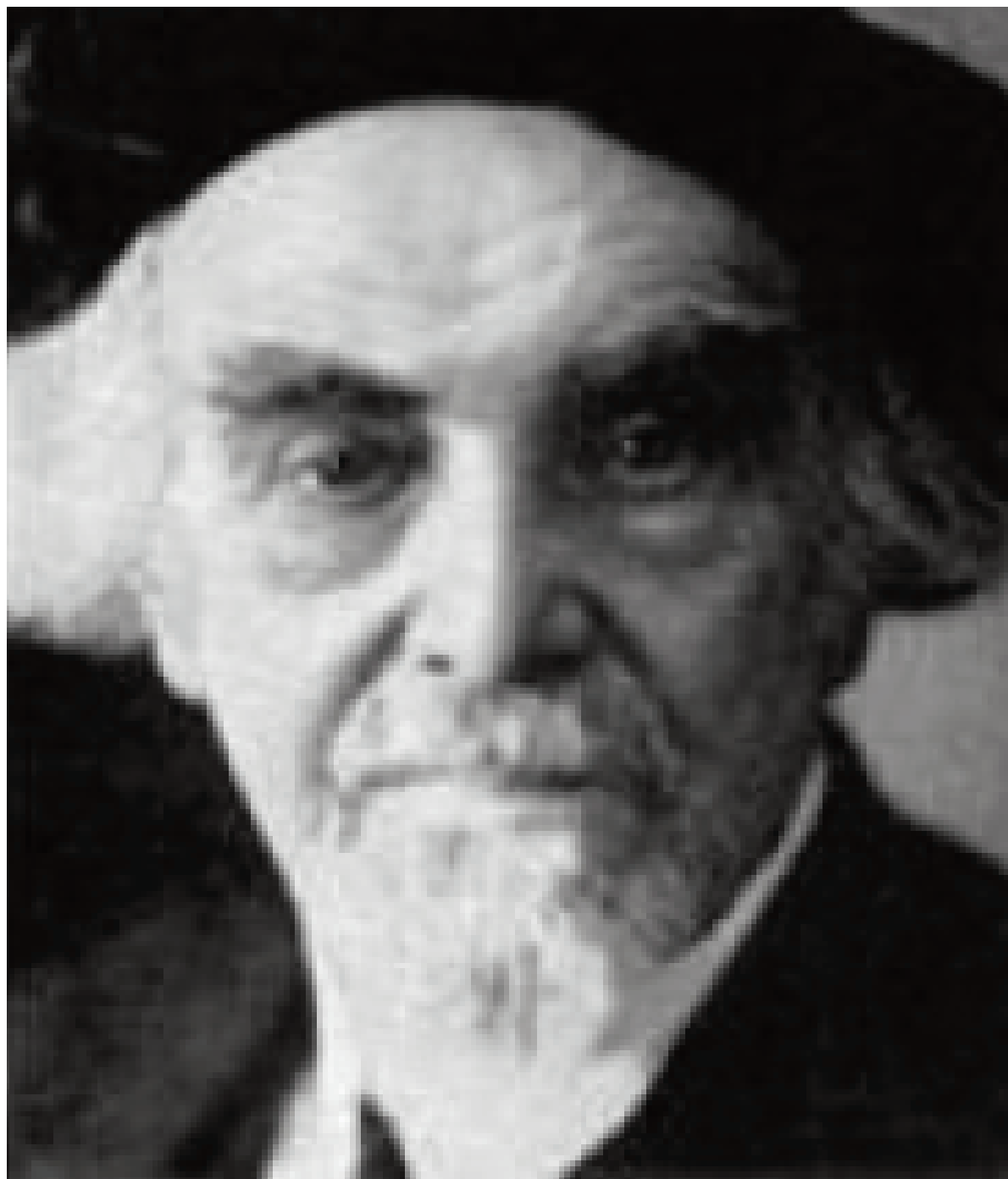
Sebapoznanie píše, že urobil na Dzeržinského svojou odvahou silný dojem. Po druhom zatknutí mu bol „navrhnutý“ exil. Alexander Solženicyn v Súostroví Gulag uvádza Berd'ajevovu statočnosť ako jeden z nespočetných príkladov pevnosti a odhodlanosti tvárou v tvár smrti a záhube, keď duch a svedomie zostávajú jedinou hodnotou. V okupovanom Paríži navštevovali jeho prednášky aj potentáti nacistickej okupovacej moci a on rovnako odvážne poukazyval aj na neprijateľnosť nacizmu. Hoci čakal zatknutie, nejaký jeho obdivovateľ z vysokých miest gestapa držal nad ním svoju ochrannú ruku.

Na Berd'ajeva mali vplyv viaceré osobnosti západného a východného myslenia, hlavne F. Dostojevskij, V. Solovjov, J.

garantujú nie všelijaké vymyslené deklarácie ľudských práv, ale rešpektovanie Božích práv a Bohom stanoveného poriadku. Božie práva a ľudské povinnosti sú nadradené katalógom ľudských práv, ináč sa stávajú, len premenlivými záujmami vládnucej skupiny, ako sa sami presvedčame aj z ostatných dvoch rokov. Kresťanstvo zatiaľ nezrealizovalo, napriek excelentnej náuky cirkevných Otcov a koncilov, koncept zbožštenia (theósis) človeka prostredníctvom tajomstva vtelenia Božieho Syna – Bohočlovečenstva. V novoveku sa deje pravý opak: človek sa začal klaňať sám sebe, svojej veľkosti a vystaval zo svojho človekobožstva babilonskú vežu, ktorá sa na nás rúca.

Druhým stredom Berd'ajevovej elipsy je koncept skutočnej slo-

Nikolaj Berd'ajev — prorok našej éry

body, ktorá pramení z reality ducha. Mysliteľ si vždy bolestne uvedomoval, že ohrozením pre slobodu nie sú len komunizmus, národný socializmus, ale rovnako aj západný kapitalistický a demokratický systém, samotný liberalizmus. „Liberálne „princípy“ – praktický materializmus, konzumný spôsob života – vyhľadávanie stále nových impulzov pre znudené ego jedinca utopeného v masovej „kultúre“ zábavy, popretie askézy, obrali človeka o zmysel. Demokracia je pre Berd'ajeva len večný ideál samosprávy, vždy v dejinách pokrivený a liberáli sú najnepotrebnejšou sortou ľudí na zemi, pretože okrem iného sa priživujú na ideách iných. Pneumoterapia, ktorá vchádza z moci Tretej božskej osoby, je nová výzva pre slobodu hľadajúcich ľudí.

Berd'ajev, rovnako ako Dostojevskij, zomrel za písacím stolom. Zavŕšil to, o čo mu išlo v celom živote: „Boh čaká na tvoriaci akt človeka ako odpoveď vlastnému tvoriacemu aktu.“ Veľa z jeho diela môžeme ďalej rozvíjať pre realizovanie vlády Ducha v nás, v našich vzťahoch. Povzbudení týmto Sokratom novej doby majme odvahu obhajovať hodnoty i guráž načrtnúť taký spoločenský systém, ktorý je protikladom ničiacej a končiacej smršti tejto hroznej orwellovskej chujavy. Disponujeme predsa Boho-ľudskými predpokladmi vybudovať koncept človeka ako osoby v kontrapozícii egoistickému individuu liberálnej epochy, ktorá skrachovala. Filozof nás učí, že Pravda je živá a jej pôvod je na Kristovom kríži – v rozpätých rukách Bohočloveka. Preto Berd'ajevov spolucestujúci na „parníku filozofov“, Nikolaj Losskij, ktorý ako hosťujúci profesor prednášal aj v Bratislave, v Dejinách Ruskej filozofie rezultuje: „Ľudia Berd'ajevovho typu významne napomáhajú zachovanie a rozvoju civilizácie, ktorá obhaja absolútnu hodnotu osoby. A za to im nech je česť a sláva naveky!“

PETER GREČO

za svoju pochybnú revolučnú činnosť v cárskom Rusku zakúsiť vyhnanstvo. Neskoršie mu hrozilo aj doživotné vyhnanstvo, keď už ako programový autor epochálneho zborníka kresťanskej inteligencie Míľniky (rusky Вехи), sa v roku 1913 postavil na obhajobu mníchov z vrchu Athos v teologickom spore o Božie mená. Hoci k nim nemal žiaden vzťah, v článku Ničiteľa

V obávanej Lubianke ho ako prominentného host'a štátnej polície (ČEKY) vypočúval sám jej zakladateľ F. Dzeržinskij. Jemu podal bravúru obhajobu kresťanstva, podobnú prvokresťanským apologétom a vysvetlil mu nemorálnosť bolševizmu. Berd'ajev podľa vlastných slov nečakal prepustenie, ale smrť. Vo filozofickej autobiografii

Böhme, Majster Eckhart, no aj F. Nietzsche. Vždy však prekvapil svojou originalnosťou. Tak ako elipsa má dva stredy, podobne ich má aj jeho ideový svet. Prvým pomysleným stredom tvorby Berd'ajeva je absolútna hodnota človeka ako osoby. Túto svoju hodnotu a dôstojnosť nezískava od štátu, politických ideológií ani majetkom. Integrálnosť osoby

AUGUSTÍN KARMAŠ

Dlhoročný farár v Borskom sv. Mikuláši sa narodil sa 30. mája 1895 v Bratislave, rodičia Ján a Terézia rod Niefregal. Ľudovú školu vychodil v Ce-rovej, Gymnázium v Trnave, kde v roku 1915 zmaturoval. Teológiu študoval v Ostrihome a 21. septembra 1919 bol vysvätený za kňaza. Po vysviacke bol kaplánom v Budapešti, v roku 1920 v Borskom Mikuláši, v roku 1922 v Bratislave a v Radošovciach, od roku 1926 znova pôsobil v Borskom Mikuláši, kde sa v roku 1929 stal farárom. V Borskom Mikuláši vystriedal Karola Nečesálka, ktorý sa stal generálnym vikárom v Trnave. Od roku 1939 bol dekanom dištriktu Moravský Sv. Ján Od roku 1943 bol inšpektorom pre národné školy v Malackách a v Skalici. Od roku 1944 bol biskupským školským komisárom dištriktu Moravský Sv. Ján V roku 1947 mu bol udelený titul pápežského kaplána Monsignor, neskôr bol menovaný za čestného kanonika. Počas Slovenského štátu opravil cirkevné budovy, faru, školu a kostoly, zachraňoval a skrýval rasove a národnostne prenasledovaných ľudí. Pripojil sa k myšlienke postaviť pomník Jánovi Hollému od so-chára Jána Koniareka, ktorý bol v roku 1930 slávnostne odhalený. Kaplnka z roku 1668, ktorú dal postaviť Imrich Czobor k úcte sv. Márie Magdalény sa stala pútnickým miestom. Bol horlivým podporovateľom Spolku sv. Vojtecha, katolíckej tlače, miestnej knižnice, divadelného krúžku a spolupracoval s učiteľmi a predstaviteľmi obce. Bol obľúbeným kazateľom, vyučoval náboženstvo. Pod jeho vedením účinkovali viacerí kapláni ako Jozef Hrušovský a Msgr. Boris Trávenec. Obec zažila nevidaný rozkvet. Veriaci mu prejavili svoju vernosť v rokoch komunistickej totality. Vo filiálnej obci Šajdíkové Humence postavil nový kostol. Najprv plánoval postaviť v obci kaplnku, ale stavebná firma Fordinál zo Senice, ktorá bola aj dodávateľom stavebných prác vypracovala projekty a rozpočtovú dokumentáciu, priklonil sa k názoru obyvateľov obce postaviť kostol. Posvätil základný kameň a stavba začala v roku 1947 a sľubne pokračovala svojpomocne napriek via-cerým problémom a znárodneniu firmy Fordinál. V dobe, v ktorej sa staval tento chrám, boli zatvárané kláštory, kňazi odvečení do sústredovacích táborov, súdení v škandalózných a vykonštruovaných obvineniach na dlhoročné väzenie. Kostol bol dokončený a 13. novembra 1949, na martinské hodý bola v ňom slúžená prvá sv. omša, ktorú celebroid Augustín Karmaš za asistencie kaplána Vojtecha Szitása. Slávnostná vysviacka sa konala 10. júna 1951, kedy počas posviacky kostola vyslúžil J. E. ThDr. Ambróz Lazík sviatosť birmovania 327 birmovancom, privítal ho dekan Augustín Karmaš, homíliu mal Ferdinand Stachovič z Unína rodák z Brodského. Slávnostnej udalosti sa zúčastnilo veľké množstvo veriacich z okolia. V roku 1949 odmietol Jozefovi Lukačovičovi, jednému z hlavných osnovoateľov tzv. Katolíckej akcie sa k nej pridať a podporiť ju. Keď v júli prišiel agitátor z okresu presvedčať občanov o význame tejto akcie, tí ho vyhnaní, keď to prišli vyšetrovať ŠTB 8. augusta, ľudia predpokladali že prišli zobrať pána dekana, sústredili sa aby tomu zabránili. Jednotky ŠTB, ĽM a VB odpor brutálne potlačili. Pre mnohých to znamenalo dlhoročné väzenie, stratu života a zdravia. Zatvorili ho za napomáhanie kňazom Vil-

iamovi Mitošinkovi, Františkovi Revesovi, Ernestovi Macákovi a ich priateľom pri pokuse o odchod do zahraničia, keď bol tretí pokus vedený Titusom Zemanom o prechod do zahraničia neúspešný a členovia tejto výpravy pochytní. V roku 1951 dostal od okresného cirkevného tajomníka úlohu doručiť kňazom pozvánky na mierový zjazd rímskokatolíckych duchovných do Prahy na 27. septembra 1951. 25. septembra ho navštívil OCT s príslušníkmi ŠTB a VB, že ho zavezuť na zjazd autom, aby nemusel cestovať vlakom. Medzi Senicou a Ja-blonicou ich zastavili príslušníci VB a dali príkaz Augustínovi Karmašovi nastúpiť do ich auta a tí ho odviezli do väzenia v Leopoldove. Búrskí katolíci poslali cirkevnému tajomníkovi žiadosť, aby ho do týždňa doviezli späť s upozornením, že trest ho neminie a poznámkou, že Boh nie je náh-

štúdium prerušiť a pôsobil ako výpomocný učiteľ v Kopčanoch a v školskom roku 1904/1905 ako katechéta v Budapešti. Po kňazskej vysviacke 27. júna 1905 v Ostrihome bol kaplánom v rokoch 1914 -18 v Budapešti, kaplánom v Piargu (Štiavnických Baniach), Topoľčanoch, Veľkých Kostoľanoch, v Ludaniciach, Kerestúre, Petrovej Vsi. V Budapešti účinkoval aj v budapeštianskom slovenskom spolku Katolícky delnícky kruh, kde nacvičoval aj slovenské divadelné hry a vybudoval pomerne bohatú slovenskú knižnicu. Za svoje slovenské povedomie si vyslúžil prívlastok "pansláv." Prekladal z nemčiny a maďarčiny. Zapájal sa aj do politického života. Stál pri zrode Slovenskej ľudovej strany, bol pozvaný ako delegát na poradu SLS do Žiliny 14. decembra 1905. Na podnet slovenského právnik

SSV. Napísal mnoho článkov do rôznych slovenských novín. Svojou jazykovednou prácou sa zaradil popri Bernolákovi, Štúrovi, Hurbanovi, Hodžovi, Hattalovi a Czambelovi po roku 1918 medzi kodifikátorov a presadzovateľov modernej spisovnej slovenčiny. Nezabúdaj ani na svojich rodákov, vo svojej záväti nechal finančnú podporu pre sociálne slabších stredoškolských a vysokoškolských študentov. Zomrel 19. júna 1932 v Nitre a tam je aj pochovaný. V Nitre, Bratislave a Kopčanoch je jeho menom pomenovaná ulica.

V Kopčanoch mu z iniciatívy vtedajšieho farára Blažeja Kovára odhalili v roku 1990 na rodnom dome pamätnú tabuľu.

Použitá literatúra:

Pernischová Včelková Lýdia: *Korene a dedičstvo, obec Lakšárska Nová Ves 2006*

Tri portréty

livý ale pamätlivý. O 12 dní adresovali OCT pripomienku "Vieš čo sme od teba žiadali, trest Ťa neminie, dni sú sčítané, v Prievaloch sú prázdne vrbý a tie ťa udržia. Česť práci Mor ho! Búrskí komunisti. Tajomník dal túto správu Slovenskému úradu pre veci cirkevné v Bratislave. Súdny proces sa konal 20. - 21. júna 1952. V tomto procese bola súdená aj farská gazdiná Emma Olbrichová, ktorá skrývajúci sa kňazom nosila potraviny, tlač, hostie a omšové víno a zabezpečovala korešpondenčný styk s rodinami, bola odsúdená za velezradu na 9 rokov odňatia slobody a vedľajšie tresty. Augustín Karmaš bol odsúdený na 12 rokov väzenia a vedľajšie tresty. Viliam Mitošinka píše, že sa vo väznici v Ilave stretol s Mons. Augustínom Karmašom a veľmi schudol, že ich na samotke bolo až päť - šesť. Nemohli sa ani pohnúť. Dvaja spali na slamníku a ostatní na dlážke, niektorí mali nohy až v mise francúzskeho záchodu. Trpeli hladom, dusil ich smrad, často museli otvárať okno a tak poprechladali. Prepustený z väzenia bol 8. mája 1960 ako 65 ročný. V pastorácii pôsobil v Ja-blonici od roku 1964 do roku 1973, kedy bol penzionovaný. Zomrel 1. augusta v Naháči, kde žil na odpočinku. Pochovaný je v Borskom Mikuláši.

Použitá literatúra:

Borský Mikuláš 1934 -1994 Záhorské múzeum Skalica 1994
Lagová Veronika: *Zomreli ako politickí väzni Pamäť národa 4/2006*
MV Štátny archív Trnava pracovisko Archív Skalica ONV Senica Cirkevné Májek Stanislav: *Augustín Karmaš* www.borskymikulas.sk
Mitošinka Viliam: *Pamäť kňaza Lúč Bratislava 1992*
www.kostolsajdikovehumence.szm.com

JÁN DAMBORSKÝ

Kňaz, jazykovedec archivár, stredoškolský profesor, redaktor. Narodil sa v Kopčanoch 12. augusta 1880. Pochádzal z roľníckej rodiny. Používal aj pseudonym Moravan. Ľudovú školu vychodil v rodnej obci. Nižšie triedy gymnázia študoval v Skalici, vyššie v Bratislave a Ostrihome, kde aj zmaturoval s vyznamenaním. Teológiu začal študovať vo viedenskom Pázmaneu a ukončil v Ostrihome. Pre pľúcnu chorobu musel

a demografa Emila Stodolu koncipoval v roku 1918 jeden z troch návrhov Deklarácie slovenského národa v Turčianskom Sv. Martine, ktorou sa Slováci prihlásili k Československej republike. Prispieval do skalického časopisu Pokrok a do celoslovenských periodík. Od roku 1918 pôsobil v Nitre ako župný archivár, bol poverený organizovaním slovenského stredného školstva. Od Dr. Štefánka dostal za úlohu vzkriesiť nitrianske gymnázium a od roku 1928 až do smrti na ňom pôsobil ako stredoškolský profesor. V rokoch 1923 -28 redigoval Nitrianske noviny. Bol poverený aj vedením župného úradu v Nitre. V Nitre nákladom Štefana Huszára vydal svoju slovenskú gramatiku, Slovenská mluvnica so zvláštnym zreteľom na pravopis /1919, 1920, 1921, 1924 a 1931/. Bol si vedomý aj jej nedostatkov, pripomienky zapracovával do ďalších doplnených a rozšírených vydání. Bola to jedna z prvých stredoškolských učebníc, používala sa aj na vysokých školách a slúžila potrebám úradov a celého kultúrno-spoločenského života do roku 1940. V Nitre vyšiel aj prvý diel jeho práce Cvičebnica jazyka slovenského s podtitulom Hláskoslovie a kmeňoslovie (1922). Ako učebnicu pre prvú a druhú triedu stredných škôl vydal v Nitre knižku Krátka mluvnica slovenská so zvláštnym zreteľom na pravopis (1927). Bol prívržencom česko - slovenskej jazykovej jednoty. Vývin slovenskej jazykovedy jeho názory opravy, ale jeho jazyková príručka bola základnou pomôckou pri výučbe a rozvíjaní slovenského jazyka. Pracoval Maticí Slovenskej ako člen jej jazykového odboru i jej pravopisnej komisie. Neskôr sa stal členom pravopisnej komisie Jazykovedného odboru Učenej spoločnosti Šafárikovej. Od roku 1928 spolupracoval ako člen pravopisnej komisie MS pri vypracúvaní prvých úradných "Pravidiel slovenského pravopisu", ktoré vyšli v roku 1931. Pripravoval aj frazeologický slovník. Bol aj správcou a členom výboru SSV i výboru Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Ako archivár bol usilovným zberateľom starých rukopisov a starých tlačí, sústredoval aj materiál na životopisy slovenských literátov, čo daroval, ako aj svoju knižnicu

do 7. triedy slovenského gymnázia v Kláštore pod Znievom. 8. triedu absolvoval v Bratislave, kde mali tešitelia internát, a tam v roku 1941 maturoval. Teológiu študoval v Bratislave a po u-končení štúdií bol 31. marca 1945 vysvätený za kňaza. Po vysviacke pôsobil najprv v Bratislave a v rokoch 1946 - 48 ako katechéta v Zlatých Moravciach, v rokoch 1948 - 50 v Leviciach. Tu ho zastihlo v apríli sústredenie rehoľníkov a do 30. novembra 1951 bol internovaný v Podolínci. Od 1. decembra 1951 do 7. mája 1954 bol vo vojenskej službe v PTP. Po návrate pôsobil ako účtovník v podniku RAJ v Bratislave a potom sa zamestnal v hoteli Carlton. Vrátil sa do rodiska a pomáhal otcovi v poľ-nohospodárstve, keďže vlastnil 1,8 ha pôdy. Od roku 1957 pracoval v JRD a od roku 1959 zastával miesto organistu. Bol včelárom, bol aj členom čl. zväzu včelárov a zaoberal sa chovom a predajom hydiny a vajec, aby si zabezpečil prostriedky na živobytie. Od 1. novembra 1964 bol kaplánom v Trnave. Svoje povinnosti vykonával horlivo a zodpovedne, v školskom roku 1966/67 mu preto bolo zakázané vyučovať náboženstvo na školách. O 1. decembra 1966 bol kaplánom v Senci a 1. júla 1968 sa stal správcou farnosti v Záhorskej Vsi. Od 1. marca 1975 spravoval farnosť Hrachovište a od 1. júla 1976 farnosť Prievaly. Tam sa zaslúžil o výstavbu budovy fary. 30. septembra 1983 odchádza zo zdravotných dôvodov na dôchodok, no býva na fare, kde 4. marca nešťastne spadol z povaly a 6. marca 1984 zomrel.

Pochovaný je na cintoríne v Lakšárskej Novej Vsi.

Použitá literatúra:

Pernischová Včelková Lýdia: *Korene a dedičstvo, obec Lakšárska Nová Ves 2006*
MV Štátny archív Trnava pracovisko Archív Skalica, ONV Cirkevné www.prievaly.sk

Už som niekoľkokrát vrel, že som sa po roku 1947 nezapájal do žiadneho politického diania. Nikdy som nevstúpil do nijakej politickej strany ani do politického hnutia. No po 25. marci 1988 som sa začal opäť občiansky angažovať. Prečo až vtedy? Z jednoduchej príčiny. 25. marec 1988 považujem za historický medzník v najnovších dejinách Slovenska a Slovákov. Práve preto chcem záverečnú časť svojich spomienok venovať posledným rokom nášho dvadsiateho storočia. Nevieť, čo nám priniesie to ďalšie storočie. Neprial by som si len, aby v ňom boli také roky, aké prežila a prežila moja dnes už odchádzajúca generácia, a to najmä po roku 1945, ale aj po dvoch rokoch tzv. dubčekovského obrodného procesu, keď nastali tie povestné sedemdesiate a osemdesiate roky, plné zloby a nenávisť, pozerajúce svojich bývalých prominentov.

My nestraníci a bývalí politickí väzni sme žili až do pádu boľševickej svetovlády koncom osemdesiatych rokov utiahnuto. Len na konci tohto obdobia zasvietil aj pre slovenských katolíkov a pre celé Slovensko lúč slniečka. 30. decembra uvedeného roku Svätý otec Pavol VI. dvoma apoštolskými konštitúciami oddelil územie trnavskej administratúry od Ostrihomskej arcidiecézy. Trnavskú administratúru povýšil na arcidiecézu a Trnavu určil za metropolitné sídlo pre celé Slovensko. Trnavského arcibiskupa povýšil za metropolitu a podriadil mu všetky slovenské biskupstvá, ktorých biskupi sa stali sufragánmi trnavského metropolitu. Prešovskému biskupovi grécko-katolíckej eparchie byzantského rítu, ktorá je cirkevno-právne podriadená priamo Svätej stolici, nariadil, aby sa jej biskup zúčastňoval na pastoračných podujatiach Bratislavsko-trnavskej provincie.

Tieto dve cirkevné konštitúcie sú nielen dôležitým cirkevno-právnym, ale aj štátopolitickým aktom, lebo uznávajú hranice Slovenska - dnešnej Slovenskej republiky. Pravdu má Gustáv Valach, ktorý pri každej príležitosti poukazuje na to, že slovenská katolícka inteligencia akosi nedocenila význam týchto dvoch konštitúcií Pavla VI. Preto si treba ceniť, že tak často zdôrazňuje ich význam. Začiatkom januára 1978 sa zišlo na spoločnej schôdzi v Archeologickom ústave SAV v Nitre niekoľko archeológov. Keď nám vtedajší predseda vlády Slovenskej socialistickej republiky Peter Colotka podával na rozlúčku ruku, so značnou mierou ironie poznamenal, že to, čo slovenským katolíkom nedokázali vymôcť nijakí cirkevní či kresťanskí hodnostári, to nám vybojovala vláda slovenských komunistov! V určitom zmysle slova mal aj pravdu. Konštitúcie vyhlásil Svätý otec Pavol VI. 30. decembra 1977, teda ešte vtedy, keď všetku politickú moc mali v rukách komunistickí politici!

Pri tejto príležitosti by som chcel poukázať i na to, že maďarská cirkevná hierarchia protestovala proti týmto konštitúciám a bývalý ostrihomský arcibiskup a kuriálny kardinál M. Mindszenti údajne na protest opustil Vatikán. Spočiatku sa usídlil vo viedenskom Pázmáneu a neskôršie sa presťahoval do kláštora v Mariacelli, kde aj zomrel.

Tieto roky boli rušné aj pre KSC a KSS, ale tomu sa nebudem venovať. Chcem iba upozorniť, že ani keď Gustáv Husák 23. mája 1988 opäť zvolil za prezidenta Česko-slovenskej socialistickej federatívnej republiky, v politickom živote nič sa nezmenilo k lepšiemu a odporcovia režimu (disidenti) boli prenasledovaní ako predtým.

Do začiatku osemdesiatych rokov zapadlo aj moje polookružlé životné jubileum -- šesťdesiatpäťka. Pri tejto

BELLO POLLA

Z mojich spomienok na roky v dôchodku

príležitosti zorganizovali spoločne 21. apríla 1982 Východoslovenské múzeum v Košiciach a Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV v Nitre pracovný seminár v Košiciach, na ktorý pozvali mojich priateľov a archeológov predovšetkým z východného Slovenska.

Na tomto seminári odzneli dve prednášky z oblasti historickej archeológie. Dušan Čaplovič v obsirom referáte poukázal na to, aký nedozierne význam majú archeologické doklady pamiatky pri riešení problematiky vývoja stredovekého osídlenia predovšetkým pre východné Slovensko. V druhej prednáške môj mladší priateľ Michal Slivka zasa zdôraznil, ako archeologické, ale najmä historicko-archeologické výskumy pomáhajú riešiť problematiku sakrálnej architektúry. Po prednáškach nastala veľmi živá a zaujímavá diskusia. Teším sa z toho, že moje životné "jubileum" moji priatelia a bývalí spolupracovníci oslávili takto pracovne.

Do osemdesiatych i deväťdesiatych rokov spadajú aj moje ďalšie životné jubileá, ktoré som prežíval už ako dôchodca. Nezaťažovali ma nijaké zamestnanecké povinnosti, ale na druhej strane sa tieto roky stávali rokmi samotára. Mohol tento stav byť pre mňa ideálnym? Pre človeka, ktorý od svojho dvadsiateho roku bol v podstate zapojený do pracovného procesu! Nie, nechcel som ostať bokom od diania predovšetkým v oblasti archeológie. A preto nebol snáď ani jeden archeologický výskum, najmä z oblasti historickej archeológie, aby ma mladší kolegovia alebo kolegyně nevolali na pracovné, najmä však na záverečné komisie. Nemôžem tu vymenovať všetky výskumy či komisie, na ktorých som sa zúčastnil, a to nielen na Slovensku, ale i na Morave. Za všetky spomeniem výskumy v obci Devín a na Devínskom hrade, na ktorých sa podieľali predovšetkým Veronika Plachá, Jana Hlavicová a Igor Keller. Zúčastňoval som sa na komisiách historicko-archeologického výskumu v Bratislave v lokalite pred tzv. starou tržnicou, kde zistili veľmi zaujímavé veci. Vedúci výskumu Jozef Hoško a Branislav Lesák tam našli tri vrstvy časovo vzdialených zvyškov kamených základov, pravdepodobne po sakrálnych stavbách. Podľa prác, ktoré tam doteraz robia, sa pravdepodobne chystajú výsledky zakonzervovať a možno aj sprístupniť verejnosti. Z moravských výskumov by som chcel uviesť niekoľkoročný výskum Vladimíra Nekudu v zaniknutej stredovekej osade Mstěnice ako i v lokalite Pfaffenschlag, kde som bol na každej záverečnej komisii. Na komisie som chodieval veľmi rád a veľmi ochotne, kým mi to vek a zdravotný stav dovoľoval. Chcel som odovzdať skúsenosti mladším kolegom a priateľom. Preto som sa zúčastnil viacero sezón aj na rozsiahlom a terénne veľmi náročnom výskume Michala Slivku na Kláštorisku, v chotári spišskej obce Letanovce. Brigádnicili tu stredoškolskí, ale najmä vysokoškolskí študenti z univerzity v Martine, ktorí tu založili nadáciu Strom života. Pridal som sa

k nim už roku 1987 -- v roku mojej sedemdesiatky -- ako brigádnik, a vydržal som s nimi dosť dlho. Hneď pri prvom stretnutí so "stromármi" a s ostatnými brigádnicami som im zdôraznil, že na tomto výskume je vedúcim výskumu len PhDr. Michal Slivka a že ja som tu len ako brigádnik a ich ujo Belo. Túto funkciu prijali všetci brigádnicí -- študenti i neštudenti -, ktorí prichádzali nielen preto, aby si zariadili "účasť" na brigáde, ale aj preto, aby tu tvrdo pracovali. Našli si čas aj na zábavu. Dnes sú už mnohí z nich vzdelaní ľudia -- lekári, inžinierky, stredoškolskí profesori a profesorky, ale aj otcovia a matky a možnože už aj dedkovia a babičky.

Som presvedčený, že z diela, ktoré "stromári" vytvorili a ešte stále vytvárajú, majú takú radosť ako ja, ich starý ujo Belo, keď dokončievam tieto svoje spomienky. Nemôžem na nich nespomínať, veď vykonali kus práce. Pod hustým lesným porastom sa im podarilo odkryť zvyšky nielen kostolov, ale i celého kartuziánskeho kláštora, ktorý patril k jednému z najvýznamnejších kultúrnych centier Spiša. Odtiaľ sa šírilo nielen náboženstvo, ale i kultúra a vzdelanie. Doteraz odkryté nehuťelné pamiatky sa konzervujú a vydávajú svedectvo, že Kláštorisko je a bude významná a dôležitá archeologická a kultúrna pamiatka Spiša. Pamiatky zo skla, keramiky či rôznych kovov sú a zostanú trvalým svedectvom života v tomto kláštore. Na základe nálezov rôznych kovov a písacích potrieb z kovov a kostí môžeme usudzovať, že tunajší mnísi - otcovia i bratia -- tu mali svoje skriptoria a že odtiaľ musia pochádzať i mnohé písomné pramene -- kroniky, listiny a rôzne kódexy, ktoré vytvárali tunajší skriptori.

V letných mesiacoch som sa snažil pobudnúť niekoľko týždňov aj v terénnych lokalitách. Ale v tých mesiacoch, ktoré som trávil doma v Bratislave, a keď bolo treba aj v Turčianskom Sv. Martine v Matici slovenskej, som preštudoval veľa písomných prameňov. Chcel som napísať dejiny archeologického bádania na území Slovenska od najstarších čias, teda od Jána Demšchwama (1494 -- 1567) až do roku 1918.

Prečo som ohraničil svoju prácu rokom 1918?! Jednak preto, že 30. októbra Slovensko prestalo byť súčasťou Horného Uhorska a spolu s českými a moravskými zemiami vytvorilo nový štátny útvar Česko-slovenskú republiku a jednak preto, že roku 1919 prišiel na Slovensko mladý český profesor Ján Eisner, ktorý po počiatkovej pedagogickej práci na stredných školách v Turčianskom Svätom Martine obnovil pozornosť súvekému archeologickému daniu na Slovensku. Svoje poznatky, ako žiak Lubora Niederleho, veľkého českého archeológa a priateľa Slovákov, začal publikovať v českých a slovenských periodikách hneď po roku 1919. Na Slovensku publikoval svoje prvé archeologické príspevky v Časopise Muzeálnej spoločnosti ktorý začal znovu vychádzať už roku 1921 a vychádzal až do roku 1938. Väčšie a závažnejšie štúdie od roku 1922 až

do svojho odchodu zo Slovenska roku 1939 uverejňoval v obnovenom Sborníku Muzeálnej slovenskej spoločnosti.

Uvedený Sborník a Časopis sa Eisnerovým pričinením stali vlastne kronikou archeologického diania na Slovensku. Práve preto som zakončil svoju prácu Archeológia na Slovensku v minulosti rokom 1918. Tento medzník som nedodrжал pri viacerých bádateľoch, ktorí sa síce začali venovať archeológii ešte pred prvou svetovou vojnou, ale značnú časť svojej vedeckovýskumnej práce vykonávali až po roku 1918 (I. L. Červinka, Š. Janšák, J. Mihalik, J. Zavadil a iní).

Moju prácu o archeológii vydala Matica slovenská roku 1996. V nasledujúcom roku vydala tiež knihu s názvom Matica slovenská a národnostná otázka v Uhorsku. Išlo o súbor mojich článkov a štúdií, venovaných dejinám Maticy slovenskej, ako aj problematiky, ktorá je aktuálna i dnes, teda slovensko-maďarským národnostným vzťahom v starom Uhorsku.

Oslavy mojej sedemdesiatky zorganizoval Spišský dejepisný spolok, ktorého som od roku 1997 čestným členom. Zásluhou členov a výborníkov tohto spolku Ivana Chalupeckého, Fera Javorského, Gabriela Lukáča, Eda Pavlíka sa oslava uskutočnila v priestoroch historickej levočskej radnice. K organizátorom sa pripojila Mária Lamiova-Schmiedlová, vedúca Výskumného archeologického strediska SAV v Košiciach. Prekvapila ma mimoriadne veľká účasť spišského obyvateľstva, ktorí ma poznali predovšetkým z archeologických výskumov v Hrabušiciach v lokalite Zelena hura, tiež z výskumu na nádvorí Kežmarského zámku a jeho najbližšieho okolia. Samozrejme, že tu nechýbali ani zástupcovia východoslovenských múzeí z Humenného, Michaloviec a ďalších inštitúcií. Pozdravný list riaditeľa Slovenského národného múzea Alojza Habovštiaka v jeho neprítomnosti prečítal Ladislav Šášky. V liste mi medziiným oznámil, že SNM mi udeľuje aj pamätnú medailu národného múzea so želaním "veľa zdravia a tvorivých síl aj pohody, spokojnosti a radosť z dosiahnutých úspechov do ďalších rokov".

Za Archeologický ústav SAV v Nitre ma pozdravila delegácia vedená jeho riaditeľom Bohuslavom Chropovským. Moje historické a archeologické dielo zoširoka zhodnotil Vendelín Jankovič a pozdravný list mi zaslal priateľ Ladislav Rybár. Za mojich mladých kolegov prehovoril Miško Slivka, za Východoslovenské vydavateľstvo v Košiciach jeho riaditeľ Mikuláš Jáger. Všetkým som poďakoval za ich pozdravy, dary a medaily, ktoré mi udelili jednotlivé organizácie a ústavy. Zvlášť som sa poďakoval priateľovi etnografovi a múzejníkovi Jankovi Olejníkovi za jeho rozsiahlu báseň k mojim okrúhlym narodeninám, napísanú v "spišštine", v ktorej zhodnotil nielen moju prácu v oblasti historickej archeológie na Spiši, ale poukázal v nej aj na "huncútstva", ktoré som vystrájal v mladších rokoch. Bol to veľmi milý

a vtipný pozdrav, ktorý nadchol a rozosmial všetkých prítomných.

Bodku za sedemdesiatkou som urobil pri súkromnom posezení v Bratislave, na ktorom sa zúčastnili rodiny Špalekovcov, Getlíkovcov, Retterovcov a ešte viacerí moji priatelia, s ktorými som sa v Bratislave stretával.

Po "sviatočných dňoch" sa odohrali udalosti, ktoré už naznačovali, že v celom "socialistickom tábore" sa začína "stmievať". Bolo to vidno aj z toho, že koncom roka 1987 katolícka inteligencia na Morave, ale i na Slovensku zostavila spoločnú petíciu za náboženskú slobodu, ktorú nakoniec podpísal i vtedajší pražský arcibiskup František kardinál Tomášek. Spoločnosť sa začala "hýbať" a slovenská inteligencia ako keby sa bola vzdala strachu a prestala sa báť totalitného štátneho vedenia, i keď to koncom osemdesiatych rokov ešte naberalo na razantnosti. A začalo sa to zasa na Slovensku. Na tomto mieste musím konštatovať, že to nebola až "nezná revolúcia" zo 17. novembra 1989, ktorá dala česko-slovenskej boľševickej totalite prvý úder! Jedným z najvýznamnejších medzníkov v moderných dejinách Čechov a Slovákov bol 25. marec 1988, sviatok Zvestovania Panny Márie. Hlavnými organizátormi vtedajšej akcie boli mladí slovenskí intelektuáli, ktorí sa zgrupovali okolo doktora prírodných vied Františka Mikloška, v tom čase bez zamestnania, a mladého právniky Jána Čarnogurského. V Bratislave zorganizovali veľkú manifestáciu, na ktorú sa pripravovali v ilegalite. Nechystali nijakú vzburu so zbraňami v rukách, nechystali sa na to, aby tiekla krv. Mala to byť, a aj bola, pokojná manifestácia, na ktorej dali účastníci najavo, že proti boľševickej, po zuby ozbrojenej soldateske, sa dá účinne bojovať i takýmto spôsobom. Spomínaní hlavní iniciátori sa nemohli na manifestácii zúčastniť osobne, lebo ráno 25. marca ich polícia zaistila. Nazdávala sa, že keď zdržia vodcov, "stádo" sa rozpácha. No nestalo sa. Nesplnilo sa ono biblické "udriem pastiera a ovce sa rozpáchnu". Pre zlý zdravotný stav a pre nepriaznivé počasie som sa nemohol na tejto manifestácii zúčastniť osobne, prišli za mnou viacerí priatelia, ktorí ma o jej priebehu podrobne informovali. Opísali mi, ako brutálne zasiahla "bezpečnosť" proti bezbranným mužom, ženám a mládeži. Boli obsadené nielen ulice a Hviezdoslavovo námestie, ale i prvé poschodie hotela Carlton a susedné obytné domy. Obsadili ich potentáti z ministerstva vnútra a z Ústredného výboru KSS. Celé priestranstvo aj s príľahlými ulicami obkľúčili bezpečnostné zložky. Na pomoc prevleli aj "študentov" z Vysokej školy ZNB z Pezinka. Striekacie vozy, dokonca i vodné delá, všetku túto mašinériu použili proti pokojným demonštrantom, manifestujúcim s modlitbou na perách, s ružencami a zapálenými sviečkami v rukách. Podľa mňa, táto "sviečková manifestácia" v Bratislave bola jedným z najvýznamnejších dejinných medzníkov, lebo zaradila úder celej komunistickej moci. Keď sa roku 1990 František Mikloško stal predsedom Slovenskej národnej

rady a ja som mal možnosť ho navštevovať v jeho úrade, prosil som ho, aby sa ako predseda SNR pričínili o to, aby 25. marec vyhlásili poslanci slovenského parlamentu aspoň za pamätný deň Slovenska. Neurobil to, a to mu dodnes zaslievam.

Na prelome rokov 1988 -- 1989 som sa začal občiansky angažovať v Matici slovenskej, v Kruhu priateľov Svoradova, ktorý sme založili, v Konfederácii politických väzňov Slovenska a v ďalších spoločenských organizáciách, akými boli Korene -- Stála konferencia slovenskej inteligencie Slovakia plus, Kongres slovenskej inteligencie a ďalších.

Keď sa začalo konštituovať Kresťanskodemokratické hnutie, robilo sa to v tajnosti a vedeli o tom len najspôhlivejší známi. V predvečer Mikuláša 1989 som sa so spriatelenu rodinou Ničovcov zúčastnil na takejto "tajnej" schôdzke. Konala sa na chatke Konštantína Viktoriho. Pri zbežnom oboznámení sa s programom KDH sa mi zdalo, že tento program je veľmi blízky programu bývalej HSES, hoci vznikol za celkom iných politických, štátnych a spoločenských podmienok. Spomínam si na prvú schôdzku v tejto chate, ktorú moderoval mladý, politicky ambiciózný muž Imrich Sklenka. Na túto schôdzku mal prísť aj jeden z hlavných protagonistov a organizátorov hnutia Ján Čarnogurský. Dlhú dobu sme na neho čakali a už sme sa chceli pomaly rozísť, keď zrazu prišiel. V tom čase bol už podpredsedom novej československej vlády. Meškanie zapríčinila autonehoda, ktorú mal na ceste z Prahy do Bratislavy. Zostali sme tam ešte asi hodinku, aby nás v stručnosti oboznámil so situáciou v Prahe. Po jeho "expozé" som začal vážne uvažovať, či je toto miesto pre mňa. Čarnogurský začal totiž naznačovať, že predbežne nepôjde o samostatnosť Slovenska, ba ani nie o nejakú konfederáciu. To ma dosť rozladilo, lebo hnutie, ako som bol informovaný, pôvodne počítalo s osamostatnením Slovenska alebo konfederáciou Česko-Slovenska a tu zrazu taký obrat! Na ďalších podobných schôdzkach som sa už nezúčastňoval.

V našej, lepšie povedané, v mojej spoločnosti sa už na prelome roka 1989 a 1990 začalo uvažovať o vytvorení Kruhu priateľov Svoradova. Niektorých z tejto spoločnosti som predsa len informoval o vznikajúcom kresťanskom a slovenskom hnutí. A tak, keď KDH zorganizovalo 13. decembra 1989 prvú verejnú schôdzku v "kultúrnom stredu" v Karlovej Vsi, zverboval som na ňu aj dvoch starších priateľov, bývalých svoradovčanov, Jožka Kovačoviča a Dominika Mancu, ktorý v roku 1947, ešte pred odsúdením nášho prvého prezidenta Jozefa Tisa, napísal do Novej práce obsérnu a dobre fundovanú politicko-právnu štúdiu pod titulom Politické procesy od doby rímskej až po súčasnosť. Na schôdzku som prehovoril tiež dvoch mladých priateľov Miška Slivku a známeho historika z Maticy slovenskej Jána Bobáka.

Zdalo sa nám, že v miestnosti je veľa prívržencov KDH, možno len zvedavcov. Sála bola takmer plná. Takou účasťou sme boli veľmi prekvapení, takže sme si ani poriadne nevšimli, kto sedel za predsedníckym stolom. Až zrazu nás od predsedníckeho stola prišiel "pozdraviť" ďalší z protagonistov, brat Jána Čarnogurského Ivan. Privítal nás slovami: "My so starými a staršími nepočítame". Toto sme

nečakali. Boli sme rozčarovaní. Nakoniec sme sa predsa len usadili a ostali tam až do konca schôdze. Len Janko Bobák sa po takomto "priateľskom privítaní" zvrhol a schôzku opustil. Keď som sa s ním neskôr stretol, vyčítal mi, že sme tam my neželani "starí páni", ktorým by Ivan Čarnogurský mohol byť synom, vôbec ostali. A mal pravdu!

Mne a Jožkovi Kovačovičovi však nestačila ani takáto "sprcha". Dokonca ešte 17. februára 1990 sme sa vybrali aj na prvý ustanovujúci zjazd KDH do Nitry. Keď sme tam prišli, sála, v ktorej sa snem konal, bola úplne preplnená, leda sme sa tam dostali. Niektorým, ako napríklad Vendelínovi Jankovičovi, sa vôbec nepodarilo dostať dnu. Stretli sme tam mnohých známych (bývalých hlukovcov i národniarov), a to nielen domácich. Prišlo aj dosť Slovákov zo zahraničia. Nám sa ušlo miesto v druhom rade. Pred nami sedeli Imrich Kružliak, František Braxátor a ešte viacerí iní, ktorých som ani ja, ani Jožko Kovačovič nepoznali. Po ľavej strane Braxátora v prvom rade sedel i známy slovenský politik Ján Kempný, ktorý bol roku 1946 jedným z generálnych tajomníkov Demokratickej strany (za katolícku frakciu). Za predsedníckym stolom okrem iných sedeli aj Ján a Ivan Čarnogurskí. Ivan Čarnogurský predniesol hlavný referát. V ňom načrtnul program celého hnutia. Veľká účasť v sále ho tak nadchla, že v referáte si trúfal povedať, že v najbližších voľbách, ktoré sa už chystali, KDH dostane 60 - 63 percent hlasov všetkých voličov. To prekvapilo nielen mňa a Jožka Kovačoviča, ale aj tých, ktorí sedeli pred nami a vedľa nás. Podľa nás, i mnohých iných, to bol politicky neuvážene odhad a nemal nijaký reálny podklad. A to voľby v júni 1990 aj dokázali, veď KDH dostalo iba 19,20 percenta hlasov.

Ale čo sa stalo, stalo sa. Po prejave Ivana Čarnogurského vystúpilo viacero rečníkov. Za zahraničných Slovákov sa prihlásil o slovo ištedaktor, tuším z Nemecka, menom Struhár. Svoj príspevok začal zoširoka, poukázal na omyly tých, ktorí tvrdia, že Slováci nemali svoje dejiny. Načrel až do najstarších dejín Slovákov-Slovičov. Na konci exkurzu po slovenských národných dejinách povedal: "Veď my sme mali aj svojho prezidenta, Dr. Jozefa Tisa." To bolo vlastne od roku 1947 prvé verejné zhromaždenie, na ktorom sa niekto opovážil takto pomenovať Jozefa Tisa. Po zmienke o prezidentovi Tisovi nastal v sále búrlivý a dlhotrvajúci aplaus. Veľká časť tých, ktorí tam boli, povstali a prevolávali na slávu Tisovi. Toto nadšenie trvalo niekoľko minút, takže Ján Čarnogurský musel niekoľkokrát vyzývať zhromaždenie k pokoju, aby sa mohlo pokračovať v rokovani. Nakoniec, keď nastalo ticho, prehovoril Ján Čarnogurský a povedal: "No vidíte, že u nás je demokracia a že tu si môže povedať každý, čo chce". Potom bola prestávka, ale my sme s Jožkom Kovačovičom nečakali do konca a odcestovali sme do Bratislavy.

Myslím, že do mojich spomienok zapadne i zmienka Jána Čarnogurského o vzťahu KDH k HSES. V tejto otázke bolo v prejavoch Jána Čarnogurského veľa rozporov. V niektorých prejavoch i článkoch nechcel pripustiť, že KDH by malo byť akýmsi pokračovateľom bývalej HSES. Dlhú dobu sa tomu bránil, ba popieral to. Až 23. decembra 1998 ho

prinútili traja mladí redaktori, publicisti a historickí pracovníci, aby sa jasne a nekompromisne vyjadril k tejto závažnej otázke našich najnovších národných dejín. Bol to Teodor Krížka, terajší šéfredaktor Kultúry, a dvaja jeho spolupracovníci - Roman Michelko a Martin Homza. Nechcel uvádzať všetky otázky a odpovede. Spomeniem len tie, z ktorých je jasné, že zakladatelia KDH, a medzi nimi najmä predseda Ján Čarnogurský, niekoľkokrát zdôraznil, že ich program vychádza z programu HSES a nadväzuje naň. Podľa Jána Čarnogurského "...KDH je dedičom kresťanskej a ľudovej politiky na Slovensku. Je dedičom HSES, ľudovej strany Uhorska". Mrzí ho, že jeho hnutie sa nemôže akosi zbližiť s dedičstvom a tradíciou Rázusovej Slovenskej národnej strany. Pre neho "v rodine kresťanskodemokratických strán v Európe" je problematické i obdobie "Slovenského štátu HSES po 1938 až do roku 1946". A ďalej uviedol, že KDH vedie svojich voličov, aby sociologicky nadväzovali na HSES v 20. a 30. rokoch. Tento rozhovor v Kultúre je veľmi dôležitý, lebo vtedy sa musel okrem spomenutých tém jednoznačne vyjadriť aj k maďarskej otázke večne sa opierajúcej o pretrvávajúci panhunganizmus. Spomenutí redaktori ho prinútili k tomu, aby sa nakoniec priznal, že KDH sa hlási k ideálu HSES.

Svojím kunktátorstvom mi pripomína svojho otca, Paľa Čarnogurského, bývalého slovenského ľudáckeho politika a poslanca Slovenského snemu v rokoch 1938 -- 1945. V slovenských politických kruhoch sa vedelo a vedelo to aj prezident J. Tiso, že poslanec Pavol Čarnogurský bol už od roku 1942 napojený na politiku Eduarda Beneša, ktorý žil v emigrácii, kde "kul pikle" proti Slovákom a najmä proti slovenskému štátu. 5. apríla 1945 Paľo Čarnogurský v uniforme československého dôstojníka, i keď bol ešte stále poslancom Slovenského snemu, lebo sa poslanectva nevzdal, vítal v Košiciach práve Eduarda Beneša.

Predo mnou sa "vyfarbil" i v roku 1990, v časoch, keď mladí Slováci a Matica slovenská bojovala za to, aby sa názov česko-slovenského štátu písal bezpodmienečne so spojovníkom. Bolo to v jedno predpoludnie, keď som sa s Paľom Čarnogurským stretol na Poštovej ulici. Vychádzal z hotela Fórum, kde rokoval s najstaršou dcérou prvého predsedu Svetového kongresu Slovákov Štefana Romana o podpore pre KDH. Pri našom náhodnom stretnutí som sa ho len tak mimochodom opýtal, čo povie na ten boj o "pomlčku". Úplne ma frapoval. Bez rozmyšľania odpovedal, že jeho tento problém vôbec nezaujímá a že podľa neho je to všetko jedno, či tam spojovník bude alebo nebude. To ma, a najmä tón, akým to povedal, urazilo. Povedal som mu, či má takto hovoriť jeden z posledných žijúcich poslancov slovenského snemu? Usúdil som, že my dvaja si už nemáme čo povedať. Rozlúčil som sa s ním a nikdy potom sme sa už nestretli, ak nepočítam moju účasť na jeho pohrebe 3. januára 1993 vo Vajnorochoch. Dva dni predtým bol obnovený a vyhlásený druhý slovenský štát. Aká ironia? Osud mu nedovolil, aby sa toho dožil!

Potom som bol ešte raz na schôdzi seniorov KDH v prednáškovej sieni na Žabotovej ulici. Schôzku otvoril a viedol Ján Benček. Program mal iba

dva body. V prvom bode mal prehovoriť predseda KDH Ján Čarnogurský a v druhom bode mala byť prednáška prof. Milana Ďuricu. Vzhľadom na to, že predseda KDH meškal, začal sa druhý bod, ktorý však zakrátko predseda Benček prerušil, lebo medzi nás prišiel Čarnogurský. Ospravedlnil svoje meškanie a predniesol prejav, v ktorom nás "starších" oboznámil s programom a vyzval nás k spolupráci. Po jeho vystúpení bola široká, i keď časovo limitovaná diskusia. Pamätám sa iba na príspevok Paľa Kebisa, ale najmä na vystúpenie staršej členky KDH, ktorá si pred ním kľakla a so zopnutými rukami ho prosila, aby sa, ak nechce kompromitovať KDH, neukazoval na tribúne "vépeenkárov", lebo ako kresťan a Slováč tam nemá čo robiť.

Potom sa Ján Čarnogurský ospravedlnil, že i keď veľmi nerád, musí nás opustiť a že si nemôže vypočuť prednášku prof. Milana Ďuricu. Keď odchádzal z miestnosti, vyšiel som za ním a dal som mu jedinú otázku, ktorú som nechcel a v podstate ani nemohol položiť v pléne. Pýtal som sa ho, či KDH dostávalo a dostáva podporu z tzv. Sörösovej nadácie. On to zamietol a robil sa, ako keby o takejto nadácii vôbec nič nevedel. Povedal som mu, že táto otázka sa nezrodila v mojej hlave, že mi to povedali viacerí členovia hnutia. Povedal som, že mu verím, a že sú to asi iba plané reči. A tak sme sa rozišli. Vrátil som sa na prednášku prof. M. Ďuricu. Po nej som sa spolu s viacerými pobral domov. A tu naraz, o niekoľko dní neskôr som počul zo zahraničného rozhlasu, že pani Marta Čarnogurská dostáva a či dostala nejakú podporu z uvedenej nadácie. Bol som prekvapený. Ale Čarnogurský mal predsa len pravdu, lebo on ozaj nemusel dostať nijakú "podporu" z uvedenej nadácie. Od tých čias som sa už nikdy viac na nijakej akcii KDH nezúčastnil.

V búrlivej dobe sa na niektorom zo stretnutí so starými svoradovčanmi zrodila myšlienka založiť Kruh priateľov Svoradova. Na začiatku sme sa stretli piati: Ivan Chrenka, Jozef Kovačovič, Dominik Manca, Laco Rybár a ja, neskoršie sa k nám pridali viacerí iní, ktorých sme oslovili, alebo aj tí, ktorí sa dozvedeli, čo sa chystáme založiť. Prekonať počiatkové ekonomické ťažkosti pri organizovaní tohto spoločenstva nám pomáhal Jožko Kovačovič. Bol riaditeľom synovej firmy Elomet. Okrem iných priestorov mal aj miestnosť na Gajovej ulici. Poskytol nám zasadačku, kde sme sa mohli spočiatku schádzať. Mal možnosť podporiť nás aj finančne. Už v tomto pomerne malom krúžku sme vypracovali svoje zámery, aby sme sa aspoň tak odvdčali internátu, ktorý nám bol počas našich vysokoškolských štúdií druhým domovom.

K myšlienke obnoviť Svoradov ma inšpirovali predovšetkým slová nášho nezabudnuteľného pána riaditeľa, ktorý mi pri jednej návšteve v Nitre, asi dva roky pred svojou smrťou, ukázal malú izbičku, oblenenú fotografiami svoradovčanov. Vtedy mi povedal: "Toto sú moji veriaci, za ktorých sa denne modlím a ktorí sú prítomní na každej svätej omši, ktorú slúžievam." Ďalej mi zdôraznil, že on nebudoval múry Svoradova, ale "ja som budoval Svoradov vo vašich srdciach a vo vašej duši. To nech je Vám krédom života".

Druhým podnetom boli moje časté stretnutia so svoradovčanmi v Bra-

tislave. S viacerými sme sa ani nepoznali po mene, len sme vedeli, že sme v čase štúdií na vysokých školách v Bratislave bývali spolu a často aj obedovali pri jednom stole. Dnes sa už len pozdravíme a každý ide svojou cestou.

Musím však zdôrazniť, že ešte pred týmito prípravnými krokmi, sme sa rozhodli informovať o našich zámeroch aj cirkevnú hierarchiu. Dvaja či traja z prípravného výboru sme sa vybrali za trnavským pomocným biskupom Msgr. Vladimírom Filom, ktorý bol aj tajomníkom biskupskej konferencie na Slovensku. Otec biskup V. Filo však o Svoradove v podstate nevedel nič. Spočiatku nás to tak trochu prekvapilo, ale potom sme si uvedomili, že to ani nemôže vedieť, keď sa viac ako štyridsať rokov o Svoradove nesmelo hovoriť, a to nielen medzi civilnými občanmi, ale ani medzi duchovenstvom. Jeden z nás, myslím, že to bol Ivan Chrenka, ho zoznámil so stručnou históriou Svoradova a on nám potom sľúbil, že o našom zámere bude informovať arcibiskupa Jána Sokola, ako aj vtedajšieho predsedu Biskupskej konferencie Slovenska Jána Chryzostoma Korca, nitrianskeho sídelného biskupa.

Našou úlohou malo byť to, aby sa, pokiaľ to bude v našich silách, splnili predovšetkým tri základné požiadavky: 1. Vrátiť Svoradov pôvodnému majiteľovi, t. j. katolíckej cirkvi; 2. Vrátiť internátu, ktorý roku 1948 Ing. Mirka Nešpora, jeho pôvodné meno - slovenský katolícky vysokoškolský internát SVORADOV; 3. Zvečniť meno zakladateľa Svoradova Msgr. ThDr. Eugena Filkorna. Uvažovali sme inštalovať bustu alebo tabuľu s reliéfom pána riaditeľa na priečelí alebo pri terazšom hlavnom vchode. Nakoniec sa rozhodlo, že sa tabuľa s reliéfom portrétu umiestni vo foyeri na ľavej strane.

Plánovali sme zvolať zhromaždenie všetkých žijúcich svoradovčanov roztratených "po celom svete". Keď sme však začali robiť adresár, skonštatovali sme, že tento náš zámer bol iba "Pium desiderium", že vznikol v prvých chvíľach eufórie, ktorá nás ovládla. Zistili sme, že nemáme ani dosť ľudí, ani potrebné finančné zabezpečenie; skrátka, náš plán nebol reálny. Po viacerých stretnutiach sme sa rozhodli, že na prvé stretnutie zvoláme len svoradovčanov, ktorí bývajú v Bratislave a jeho najbližšom okolí, ale pozvánky sme poslali aj mnohým ďalším svoradovčanom zo Slovenska, ktorých adresy sa nám podarilo zistiť.

Uvažovali sme aj o mieste, kde by sme stretnutie uskutočnili. Po mnohých úvahách sme sa rozhodli, že to bude v suterénnych priestoroch internátu, ktoré boli upravené ako väčšia sála. Celú záležitosť sme osobne prerokovali s riaditeľom JUDr. Petrom Lipnickým. Ten s tým súhlasil a povolil nám, aby sa prvá schôdzka Kruhu priateľov Svoradova uskutočnila práve tam.

Keď sme už mali zabezpečenú miestnosť, čakala nás ťažká práca. Jožko Kovačovič dal vytlačiť pozvánky, potom sme spoločne pripravili program schôdze a stanovili jej presný dátum. Stretnutie sme zvolali na 24. mája 1990 na 14. hodinu s programom, ktorý mal deväť bodov. Schôzku som moderoval ja. Zišla sa pomerne veľká "svoradovská rodina".

(Pokračovanie v budúcom čísle)

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava
Telefón: 0911 286 452
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o.
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

Šéfredaktor: Teodor Krížka – Cena jedného čísla je 1.90 € (ročne 39,90 €) – Časopis vychádza každé dva týždne, s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint Kapa, Pressegrosso, a. s. Objednávky prijíma Slovenská pošta na elektronickej adrese: ganisinova.renata@slposta.sk – Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk – Telefonické

predplatné: 02/54418091 alebo 02/54640949 – Registračné číslo: EV757/08 – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: teodor.krizka@gmail.com

Internetová stránka a archív ISSN 1335-3470 (tlačenej vydanie)

časopisu: www.kultura-fb.sk – ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

PUBLICISTIKA PO ROKU 2000

K Slovákom nepriaznivý tón a skresľovanie ich novších dejín sa v nemeckej tlači nezmenili ani po etablovaní druhej Slovenskej republiky a utíchnutí česko-slovenských sporov.

Vaihinger Kreiszeitung z 29. februára 2000 pod titulom „Mesto na Slovensku chce uctiť Hitlerovho vazala“. (Stadt in Slowakei will Hitler-Vasall ehren). O Tisovi vyšla iba jediná veta: „Z príležitosti 14. marca vzniku Prvého slovenského štátu 1939 chce Žilina odsúdenému a popravenému vojnovému zločincovi Tisovi umiestniť pamätnú tabuľu.“

Heinrich Paul Koch zverejnil v National-Zeitung 1. apríla 2005 článok „1945 – Oslobodenie alebo tragédia? Rozhovor s profesorom dr. dr. Heinrichom Paulom Kochom o genocíde karpatských Nemcov“. (1945 – Befreiung oder Tragödie? Interview mit Professor Dr. Dr. Heinrich Paul Koch über den Genozid an den Karpatendeutschen). Článok zostáva z rozhovoru Paula Kocha s redaktorom redakcie a dvoch obrázkov. Na jednom je obrázok H. P. Kocha a na druhom J. Tisu a pod ním nasledovný text: „V marci 1939 vyhlásil parlament v Bratislave nezávislé Slovensko, ktorého prezidentom sa stal v októbri toho roka monsignor Dr. Jozef Tiso. Popri pápežovi bol jediným katolíckym kňazom na svete ako hlava štátu a podľa odborníka na súčasnú históriu Hansa Wernera Neulena nebol v žiadnom prípade servílnou hračkou svojich nemeckých ochrancov. Jasne a zrozumiteľne trval na nezávislosti svojej vlasti. Po procesnej fraške bol Dr. Tiso na pokyn pražských vládcov v roku 1947 popravený.“

Klaus Brill mal v Süddeutsche Zeitung z 28. marca 2006 článok: „Kardiostimulátor zachováva svoje myty“ (Ein Schrittmacher pflegt seine Mythen). Článok informuje o všetkom možnom, čo sa stalo a robí na Slovensku, a nechýba ani zmienka o Slovenskej republike 1939 – 1945, ktorá sa podľa autora v skutočnosti ani nepočítala: „Bola to vojnová republika z Hitlerovej milosti, totalitný režim vedený katolíckym kňazom Jozefom Tisom pod vydieračským nátlakom nacistov, ktorý prenasledoval Židov a oponentov režimu ...“ Na inom mieste spomína ako Hitlerovho pomocníka nielen Jozefa Tisu, ale aj Andrej Hlinku.

Karl-Peter Schwarz vo Frankfurter Allgemeine Zeitung z 30. júna 2006 zverejnil článok, ktorý sa venuje parlamentným voľbám 2006. Tie vyhral Ficov Smer a išiel do koalície s Mečiarovým HZDS a Slotovou SNS. Toto zoskupenie vyvolalo v tzv. západnej demokracii veľkú nevôľu, najmä účasť strany SNS vo vláde. K.-P. Schwarz ju vidí ako stranu radikálnu, antisemitskú a proti menšinám nepriateľskú, založenú po páde komunizmu v tradícii slovenského fašizmu.

Pôvodne vo Francúzsku, v roku 1972, vyšla pod titulom La Nuit de Cristal kniha o známom pogrome z roku 1937²⁰. V Nemecku vyšla v roku 1988 pod titulom Die Kristalnacht²¹.

Autori sa v nej zaoberajú utrpením Židov počas druhej svetovej vojny. Hľadala som v nej zmienku o Slovensku, o Tisovi alebo aspoň o jednom členovi slovenskej vlády. Nikde nič. Slovensko tam nie je. Na ukážku uvediem niekoľko riadkov z kapitoly Die Zuschauerstaaten (Prizerajúce sa štáty): „Akože reagovali jednotlivé štáty na pogrom? Jedinými, ktorí ho podporovali, boli fašistické alebo au-

toritárske režimy krajín ako Taliansko, Rumunsko, Maďarsko a Poľsko, ktorí ho považovali za povzbudenie na prijatie ešte tvrdších protizhídovských opatrení. Poľská pravica dokonca vyjadřila názor, že brutálne opatrenia sú jediným spôsobom, ako nanútiť medzinárodné riešenie, ktoré by Poľsko zbavilo 3 500 000 Židov. Takmer vo všetkých ostatných krajinách vládlo rozhorčenie. Ale čo mohli vo vtedajšej situácii malé štáty robiť, keď boli väčšinou závislé od „silných ochrancov?“

MONOGRAFIA

TATJANA TÖNSMEYEROVÉJ
Nemecká historička Tatjana Tönsmeyerová je autorkou diela Das Dritte Reich und die Slowakei 1939 – 1945. Politischer Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn (Tretia ríša a Slovensko 1939 – 1945. Politika

DARINA VERGESOVÁ

Obraz prvej SR a Dr. Jozefa Tisu

medzi spoluprácou a svojvoľnosťou²². Ide o jej dizertačnú prácu a celkovo ju možno hodnotiť ako triezvu. Predmetom skúmania je obdobie 1939 – 1945, pričom autorka zameriava pozornosť najmä na nemeckých poradcov (beráterov). Autorka uvádza, že o Slovenskom štáte tohto obdobia sa zvyklo písať ako o vazalskom štáte Nemeckej ríše a o vláde ako o bábkovej alebo klerikálnej. Na dvoch miestach však priznáva, že ani ona nebola výnimkou a v ďalšom tieto myty vyvracia.

14. marca 1939 dosiahlo Slovensko samostatnosť, súčasne však bolo časťou nemeckej záujmovej sféry v strednej Európe. Nielen podmanené a obsadené krajiny, ale aj spojenci museli Nemeckej ríši platiť tribút a tak aj Slovensko. Zaviazalo sa k tomu Ochrannou zmluvou (Schutzvertrag), Dôverným protokolom o hospodárskej a finančnej spolupráci a Dohodou o vojnovom priemysle (Wehrwirtschaftsvertrag). Zaistenie dobrého chodu riadenia Slovenska pre nemeckú záujmovú sféru bolo úlohou spomenutých poradcov (beráterov), ktorí od jesene 1940 boli zastúpení skoro vo všetkých oblastiach slovenského verejného a politického života. Ich počet sa zvýšil po Salzburgskom diktáte (28. júla 1940), keď Hitler nanútil Tisovi odstránenie ministra zahraničných vecí a ministra vnútra Ferdinanda Durčanského zo vlády a menovanie Alexandra Macha za ministra vnútra a Vojtecha Tuku za ministra zahraničia. Poradcovia boli síce na rôznych slovenských ministerstvách a v rôznych inštitúciách, ale na chod týchto ustanovizní nemali vplyv a nemohli ani zasahovať do riadenia štátu. Slovensko nebolo obsadenou krajinou, bolo spojencom a na formálne znaky suverenity tu Ríša podľa autorky brala ohľad. Aj keď Tisovo krídlo vyslaní poradcov nemohlo zabrániť, podľa daných možností sa snažilo prekaziť to. Keď ani to nebolo možné, poradcov ignorovali.

Autorka priznáva, že malý štát sa musí nejako dohodnúť so štátom veľkým a mocným, najmä keď tento uplatňuje svoje mocenské pozície. Otvorená konfrontácia s poradcami nebola možná. Slovenská strana sa snažila využiť tie možnosti, ktoré sa

jej núkali. Zväčša volila vraj taktiku prietáhov, „stratenia“ dôležitých podkladov alebo sa „zabudlo“ informovať poradcov a pod. Keď sa slovenská strana pri rôznych rokovaniach chcela vyhnúť masívnemu tlaku Nemcov, tak ich jednoducho prerušila, tvrdí autorka. Ďalšou taktikou bolo falšovanie bilancii a štatistik, čím nútili Nemeckú ríšu k súhlasu s nižšími odvodmi do Nemecka. V záujme Slovenska tak robili poprední slovenskí národohospodári Gejza Medrický, Peter Zaťko a Imrich Karvaš. Autorka zistila aj svojvoľnosť na slovenskej strane. Uvádza isté zdĺhavé rokovania kvôli schváleniu zákonného predkladu, ktorý slovenská strana síce schválila, ale potom bez dohody s poradcami rozhodujúce paragrafy pozmenila (s. 327).

Autorka ďalej uvádza, že veľmi účinná bola aj Tisova personálna poli-

tika, ktorú uskutočňoval aj proti vôli Ríše. Obraz Slovenska ako štátu pod ochranou Ríše a jeho politikov ako bábok, prípadne klerikálnych fašistov však neobstojí. Boli v prvom rade slovenskí nacionalisti, prípadne slovenskí patrioti, uvádza autorka²³. Aj minister vnútra Alexander Mach, ktorý bol zároveň šéfom Hlinkovej gardy bol podľa Tönsmeyerovej skôr slovenským nacionalistom ako fašistom. Pripúšťa, že iba o Tukovi možno hovoriť ako o fašistovi (s. 326, poznámka 40). Tiso a spol. sa podľa autorky snažili slovenskú spoločnosť brániť proti nemeckému vplyvu, zato ale v oblasti hospodárstva, vojenskej účasti vo vojne proti Poľsku a Sovietskemu zväzu, ako aj v otázke deportácie židovského obyvateľstva sa s Ríšou snažili spolupracovať – hlavne ak Ríša diplomatické formy v kontaktoch dvoch suverénnych štátov formálne dodržiavala. Vzťah medzi slovenskou a nemeckou stranou pozostával často z nepochopení, zapríčinených najmä tým, že každá strana sledovala svoj vlastný cieľ. Značnú rolu tu zohrala okolnosť, že Slováci boli pre Nemcov ešte stále neznámym národom. Predtým bývalo Československo identifikované s českým štátom a s Čechom Benešom. O existencii Slovákov sa ani nevedelo.²⁴ Rôzne zložky SS začali vnímať Slovensko ako také až po vyhlásení jeho suverenity 1939, často až v roku 1940, tvrdí autorka.

Za objektivný pohľad možno pokladať aj publikáciu Helmuta Schallera Der Nationalsozialismus und die slawische Welt (Národný socializmus a slovanský svet)²⁵. Stredobodom skúmania sú tu roky 1939 – 1945. Slovensku venuje Schaller štyri strany (171 – 174). Pri 10. marci 1939 sa zmieňuje, že vláda v Prahe sa pokúšala zakročiť proti snahám Slovákov o samostatnosť a pozbavila Tisu jeho úradu. Tiso odcestoval 13. marca do Berlína, aby vraj požiadal Hitlera o pomoc. V tento deň odcestoval Tiso síce do Berlína, ale nešiel tam z vlastnej vôle a už vôbec nie, aby tam žiadal Hitlera o pomoc. Okrem tohto nedopatrenia sú pasáže o Slovensku podané vecne, bez najmenších invektív a so snahou o objektivitu.

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ PÚTE V ALTÖTTINGU (1979 – 1996)

Ak som spomínala nemeckú publicistiku či historiografiu o prvej SR a Dr. Tisovi, v súvislosti s Nemeckom sa chcem zmieniť ešte o jednom špecifickom podujatí. Konalo sa od roku 1979 na mieste posledného pobytu Jozefa Tisu na slobode až do ich zrušenia v roku 1996, teda 18 rokov. Bola to tradícia slovenskej národnej púte k mučeníkovi Dr. Jozefovi Tisovi. Podľa slov Štefana Valku²⁶, ktorý bol jej iniciátorom, a ktorý sa veľkou mierou o jej povolenie na príslušných úradoch pričínal a neskoršie ju aj organizoval, požíva Dr. Jozef Tiso v cirkevných bavorských kruhoch veľkú úctu. Tí starší poznali Dr. Tisu aj osobne. Provinciál Dr. Bonifacius Straek na hlavnom bavorskom kapucínskom úrade v Mníchove bol počas Slovenskej republiky 1939 –

konat' k 50. výročiu Tisovej mučeníckej smrti, sa pútnici už nemohli zúčastniť. Bola zakázaná niektorými nemeckými inštitúciami, medzi nimi aj starostom mesta Altötting Herbertom Hofauerom. Všetko nasvedčovalo tomu, že podnet na zákaz prišiel priamo zo Slovenska. V Českom Práve (19. apríl 1997) škodoradostne stálo, že: „Starosta Altöttingu se orientuje v dějinách Slovenska lépe než mnozí slovenští vědátři“. Dnes sa však vie, že zo Slovenska z najvyšších katolíckych kruhov prišli na nemecké úrady listy, aby boli púte zakázané, lebo slúžia na glorifikáciu Tisu. A nemecké úrady museli konať tak, ako konali.

Na pútiach do Altöttingu som sa i ja niekoľkokrát zúčastnila. Na jednej z nich som bola svedkom nepekného vystúpenia Dr. Jozefa Šrámkova voči vydavateľovi Slobodného Slovenska Kolomanovi Murgašovi, keď mu nadával do nacionalistov a častoval ho rôznymi -istami. Usúdila som, že zamestnanci Rádia Slobodná Európa v Mníchove nemajú v oblube prezidenta Jozefa Tisu a republiku, ktorej bol prezidentom.

Na schôdzi farskej rady 20. marca 1987 v Mníchove zorganizovali Dr. Anton Hlinka, Dr. Jozef Šrámek, Dr. Imrich Kružliak, maliar Ján Mráz a Ing. Matuška otvorený odpor proti púti do Altöttingu argumentujúc, že politické púte sa nemajú robiť, lebo vraj škodia exilu. A tak na púť do Altöttingu neprišiel nikto z nich.

Za púť do Altöttingu sa postavil páter Vojtech Zeman, vedúci Slovenskej katolíckej misie v Mníchove. Táto skupina sa postarala aj o to, aby pátra Zemana cirkevná vrchnosť z Mníchova odvolala a na jeho miesto dosadila niekoho iného. Anton Hlinka inicioval odvolanie Zemana z jeho misijnej činnosti v Mníchove u slovenského predstaveného v Ríme, u Dona Kočika. Tento ale Hlinkovi a spol. ako píše Zeman vo svojich „Zážitkoch“, nesadol na lep. Naposledy sa obrátili na mníchovský arcibiskupský úrad, kde poslali list bez podpisov, ako odosielateľa uviedli „Ehrliche Christen“ (čestní kresťania). List sa dostal do rúk Mons. Müllerovi, ktorý mal na starosti pastoračiu cudzincov. Ten ale anonymu nepripisoval žiadnu váhu. Preloženie pátra Zemana z Mníchova sa im nepodarilo.

Poznámky:

20/ *Krištáľová noc (rišsky pogrom) je označenie pre protizhídovský pogrom, ktorý sa odohral v noci z 9. na 10. novembra 1938 v Nemecku, k nemu pripojenému Rakúsku a v Sudetách.*

21/ *Athenäum Verlag GmbH, Frankfurt am Main 1988.*

22/ *Vydavateľstvo Ferdinand Schöningh, Paderborn – München – Wien – Zürich 2003, 387 strán.*

23/ *Nie je to nič nové, pretože na Slovensku sa to už dávno vie, len hlasy týchto ľudí sú umlčované*

24/ *Práve tak po roku 1989. Nemecké masové médiá si začali všímať Slovensko, až keď spozorovali jeho úsilie o vlastnú štátnosť. Videli ho však cez prizmu Prahy.*

25/ *Verlag Friedrich Pustet, Regensburg 2002, 318 strán.*

26/ *Na internete: VALKO, Štefan: Altötting. 27/ Vid' poznámku 26.*

28/ *Vid' poznámku 26.*

29/ *Mimochodom pracovníkov tejto rozhlasovej stanice krátko po nežnej revolúcii nakomandovali, aby išli do Bratislavských ulíc a tam medzi ľuďmi rozdávali nacionalisticky ladené letáky týkajúce sa Slovenskej republiky 1939 – 1945. V rozhlase potom kritizovali, že na Slovensku sú ľudia, ktorí chcú fašizmus.*

(Pokračovanie v budúcom čísle)